

Socijalna misel

Do katoliškem shodú (Engelbert Besednjak) — Problemi našega orlovstva (Josip Jeraj) — Jezuitske redukcije v Paragvaju 1641-1768 (Ivan Bukovnik) — Pred odločilnim trenutkom — Vojaška revolucija v Španiji — Katalanski avtonomistični pokret — Angleški svetovni imperij — Svetovna politika sovjetske Rusije — Nova katoliška Nemčija — Dušnopastirski problemi velikega mesta — Mednarodni katoliški kongres v Konstancu — Friburški mirovni kongres.

L. II. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 10.

1993

**„Socialna misel“ izhaja 15. vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

**Kulturni del urejuje Fr. Terseglav (Ljubljana), socialni
in gospodarski dr. A. Gosar (Ljubljana), politični
dr. E. Besednjak (Gorica).**

**Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportajzni od-
delek, Poljanski nasip št. 2, Ljubljana. — Za Italijo
je upravništvo v Gorici, Via Carducci št. 4.**

**Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo
50 Din.**

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

U našem založništvu so ravnokar izšla naslednja dela:

Baumbach-Funtek, **Zlatorog**. Planinska pravljica. Druga predelana izdaja. Vez. Din 22.—
Rodenbach Gg.-Gradnik, **Mrtvo mesto**. Roman. Broš. Din 18.—, vez. Din 24.—
Korun dr. V., **Spake**. Satire, humoreske in drugo. Drugi natis. Vez. Din 40.—
Doyle A. Conan, **Zgodbe Napoleonovega huzarja**. Prevel V. Mihajlovič. Detektivske povesti. Vez. Din 65.—
Meško Fr. Ks., **Ob tihih večerih**. 11 povesti in črtic. Vez. Din 40.—
Feigl D., **Pol ltra vlpavea**. Ta knjiga obsega 19 daljših in krajših črtic, ki jih vse skupaj preveva dober, pristen humor. Vez. Din 30.—

Do srede meseca aprila slede še nastopna dela:

Dostojevskij F. M., **Zločin in kazen**. Roman v šestih delih z epilogom. Preložil Vlad. Levstik. Dva dela.
Bonsels, **Prigode čebelle** Maje. Poslovenil Vlad. Levstik. Navadna izdaja brez ilustracij. — Izdaja z ilustracijami.
Leblanc Maurice, **Arsene Lupin**. Gentleman — vlomilec. Poslovenil Vlad. Levstik. — Iz vsebine: Aretacija Arsena Lupina. — Arsen Lupin v zaporu. — Arsen Lupin pobegne. — Skrivnostni potnik. — Kraljičino ogrlje. — Sherlock Holmes pride prepozno. itd.
Marguerite Bernal Provins-A. Gradnik, **Knjiga za tebe**. Zbirka ljubavnih pesmi v prostem ritmu.

Levstik Vlad., **Gadje gnezdo**. Povest iz dni trpljenja in nad. Drugi natis.
Marryat Kapitan, **Morski razbojnik**. Roman. Poslovenil Vlad. Levstik.
Kunaver Pavel, **Po gorah in dolinah**. I. del s 40 slikami, II. del s 36 slikami.
Rozman Ivan, **Nova erotika**. Disonance in akordi.
Tolstoj-Levstik, **Hadži Murat**. Novele.
Kraigher dr. Alojzij, **Skoljka**. Drama v treh dejanjih. Drugi natis.
— Matilda Pernus.
— Mlada ljubezen.
Rostand E., **Cyrano de Bergerac**. Veseloigra. Poslovenil O. Zupančič.
Scot Walter, **Ivanhoe**. Za mladino in odrasle. Poslovenil Vlad. Levstik.
Suchy Iv., **Starodiljske basni, bajke in pravljice**. Z mnogimi slikami.
Brezovnik Ant., **Saljivi Slovence**. Zbirka najboljših kratkočasnic iz vseh stanov. Nova, predelana izdaja.
Herrman Ign., **Kako se je Kullhova Nautika možila**. Poslovenil dr. Bradač. V dveh delih.
Baudelaire, **Poezije** v prozi. Poslovenil Karlin.

Dante.

Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Oprema razkošna, okrog 300 strani velike četrtinke in 11 umetniških prilog. — Knjigo, na katero smemo biti Slovenci ponosni, je okrasil Tone Kralj.

Naročila sprejemajo vse knjigarne kakor tudi založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

„Sedanje socialne razmere so neovrgljiv dokaz, kako malo životvornega krščanstva živi v nas, kako slabi kristjani smo sami.“ (Str. 23.)

Neobhodni kaži pot v socialnem vprašanju za vsakega izobraženega krščanskega človeka je

Dr. A. Gosar-jeva brošura:

ZA KRŠČANSKI SOCIALIZEM.

Vsebina te pomembne knjižice je sledeča:

I.

1. Ali je krščanski socializem sploh potreben? — 2. Socialni programi in krščanska pravičnost. — 3. Klic po socialnih reformah — obrekovanje krščanstva? — 4. Sebičnost krščanskega socializma. — 5. Sovrašstvo krščanskega socializma. — 6. Krščanski socializem in dobrotelost. — 7. Več socializmov — en sam kapitalizem. — 8. „Neznatno“ socialno in veliko etično vprašanje. — 9. Krščanski socializem in sv. Frančišek Asiški.

II.

1. Moderni kapitalizem — fraza? — 2. O zasebni lastnini. — 3. Proti socializaciji! — 4. Najvišja premoženjska meja. — 5. Dolžnost dela za siromake. — 6. Stavka — neumestno iskanje pravice?

Iz ocen:

„Ko človek pazno prečita bistro in krepko razpravo našega znanega jugoslovanskega sociologa, vpliva nanj ugodno, ker Gosar vzdružuje v sebi poznanje žalostnega socialno-gospodarskega stanja v naši dobi z ljubeznijo in prizadevanjem, da bi prišli potom splošne socialne reforme do boljših in bolj urejenih družabnih odnošajev...“

Take bistre polemike pa doprinašajo tudi v naših katoliških vrstah mnogo k razčiščenju pojmov ter nas uče, kako smo lahko z načelnega krščanskega gledišča v prilagodivanju našega nauka praktičnim potrebam družbe bolj elastični, ne da bi pri tem izgubili iz vida naš krščanski svetovni nazor.

Nova Revija št. 3.

Delo je napisano v živahnem slogu in z železno logiko, k čemur je mnogo pripomogel polemični ton, s katerim pisatelj pobija protivnike... Delo bo brez sumnje izzvalo veliko pozornost Sloveniji in Hrvaški.

Narodna Politika št. 93.

Naroča se v upravi **Socialne Misli**, Ljubljana, Jugoslov. tiskarna, Poljanski nasip. Cena 14 Din. Če se naroči in naprej plača vsaj 10 izvodov, 12 Din. Kdor pošlje denar po priloženi položnici, dobi knjigo z obratno pošto.

Duhovnik, lajik, dijak, voditelj naših društev, politik, govornik in predavatelj, kmeti posestnik, obrtnik in delavec — vsak nujno potrebuje to poljudno, a jedrnato pisano knjižico za orijentacijo v najvažnejšem vprašanju javnega življenja.

„Oboje, npravstveni prerod in socialna reforma, je potrebno.“ (Str. 55.)

Engelbert Besednjak:

Po katoliškem shodu.

I.

Ako objektivno presojamo potek V. katoliškega shoda, moramo priznati, da spada ta dogodek med najpomembnejše v novejši zgodovini Slovencev.

Prvo, kar je vsakemu, tudi tujemu opazovalcu padlo v oči, je izredna organizacijska sila, ki jo je izkazalo slovensko ljudstvo o priliki tega shoda. Ako računamo število udeležencev s 100.000, znači to pri enomilijonskem narodu skoro vrhunec njegove organizatorične sposobnosti. Saj pomeni 100.000 udeležencev eno desetino slovenskega naroda. Težko da bi nas v tem oziru kateri narod presegal. Organizatorji petega slovenskega katoliškega shoda so dvignili na noge cele vasi, spravili v Ljubljano najbolj oddaljene, v osamljenosti živeče drobce naroda in izvršili s tem čin, ki že sam na sebi dviga Slovence v očeh drugih narodov. Da se je vse to izvršilo brez velike vnanje agitacije, da se je izvršilo razmeroma lahko in gladko, kakor da bi bilo samo ob sebi umljivo, to znači od IV. katoliškega shoda do danes za slovensko ljudstvo velik korak naprej. Šele v luči te udeležbe moremo prav presojati pomen in dalekosežnost sklepov, ki so se izvršili na katoliškem shodu v Ljubljani.

II.

Svetovna vojna je prinesla osvoboditev in zedinjenje mnogim malim narodom, toda v glavnem se je započela kot gospodarski boj med različnimi skupinami kapitalistov. Materialni so bili nagibi in materialni cilji, radi katerih so voditelji držav poslali narode v strelske jarke. Materialni vidiki in materialni interesi so pač obvladovali, prepajali in nosili vso kulturo predvojnega človeštva. Iz te kulture izhajajoči duh je tvoril ozračje, v katerem je dihalo človeštvo skoro sto let, prodiral je vedno globlje v množice, polastil se je tudi katoličanov in postal del narave sodobnega človeka. Kar je živelo in se nabiralo tekom stoletij v notranjosti človeštva, je izbruhnilo v svetovni vojni na dan in gnalo narode v njih lastno uničevanje. Duševno razdejanje, ki ga je povzročila svetovna vojna človeštvu, je neprimerno usodnejše in dalekosežnejše zlo kakor ves gospodarski razkroj našega časa. Kajti kulturno in moralno propadanje človeštva mora v zadnji posledici uničiti duševne temelje, na katerih sploh sloni gospodarsko in socialno življenje človeškega rodu, torej tudi bodoči družabni red.

Proti tem zablodam povojnega človeštva so se dvignili voditelji javnega življenja različnih držav in se postavili po robu materialistični miselnosti naše kulture. Boj materializmu! Poduhovljenje človeka in vseh družabnih razmer, to je geslo, ki je vzplamtelo posebno v Evropi med najboljšim delom družbe. V Nemčiji je vzvalovalo hrepenenje po poduhovljenju človeka ne le med katoličani, ne le med vernimi protestanti, temveč tudi v liberalnem taboru. Celo v socialni demokraciji si utira to gibanje svojo pot in se bo gotovo krepilo in naraščalo. V Italiji vidimo, da se dviga odpor proti materialistični miselnosti ne le med katoličani, temveč tudi v liberalizmu, med nacionalisti in republikanci.

Fašizem je začel svojo borbo proti komunizmu in socialni demokraciji z geslom, da je treba uničiti materialistično miselnost marksizma. Na Francoskem je stremljenje po poduhovljenju človeških odnosov rodilo že celo literaturo in najodličnejši nekatoliški pisatelji današnje Francije služijo zavestno temu idealu. Resno in smotreno delo za poduhovljenje življenja se torej ne omejuje na katoličane, temveč je tudi v programu protikatoliških krogov, česar med Slovenci, katere tarejo isti problemi kakor ostale narode, žalibog ne opažamo. Duševna in moralna obnova slovenskega naroda, ki je postala najbolj pereči problem poveljne dobe, leži izključno na ramenih katoličanov. Kakor že večkrat v preteklosti, tako je našel slovenski narod tudi danes zadostitev svojih potreb izključno v katolicizmu. Slovenski liberalizem je tudi v tej dobi naše zgodovine popolnoma odpovedal. Edini odločni napredek slovenskega liberalizma obstoji v tem, da je prenehal z očitnim smešenjem in negacijo verskih nazorov katoličanstva. Doba, ko je slovensko svobodomiselnost napadalo celotno dogmatično vsebino katolicizma, je minula. To znači brez dvoma velik korak naprej, kajti slovenski liberalizem se približuje polagoma spoznanju, da je nekulturno prezirati versko prepričanje velike večine lastnega naroda. Do te stopnje se je slovensko svobodomiselnost polagoma dokopalo, za pozitivno in ustvarjajoče delo se je pa izkazalo nesposobno. Borba slovenskega naroda, da izvrši svojo duševno obnovo in najde samega sebe, je našla, kar se tiče slovenskega svobodomiselnosti, nekaj dosti skromnega odmeva samo v literaturi, v praktičnem organizatoričnem življenju je pa pokazal slovenski liberalizem tudi v tem pogledu popolno pasivnost. To zamudo mora slovensko svobodomiselnost plačati s tem, da mora vodstvo slovenskega ljudstva slejkoprej prepustiti pozitivno vernemu katoliškemu elementu. Tudi v tem tiči pomen katoliškega shoda; s formalne strani celo njegov najvažnejši pomen.

Slovenski katoličani vedo dobro, da se giblje v globini delovnih množic hrepenenje po lepšem in pravičnejšem življenju, da koprni ljudska duša iz zmede našega materialističnega časa k novim, neprimerno boljšim razmeram. To hrepenenje korenini v vsem narodu in je zarisalo globoke poteze v slovensko življenje zadnjih let. Zato so organizatorji katoliškega shoda pravilno pojmovali historični trenutek, ko so proglasili katoliški shod za moralno in duševno zadevo celega naroda ter ga dvignili visoko nad vse stranke in njihove politične borbe. V odločnem nasprotju z vsemi dosedanjimi katoliškimi shodi so bili to pot izločeni iz pripravljalnega odbora vsi aktivni politiki, shod se je zasnoval in vodil brez njihove ingerence. S tem je jasno izpovedano, da je katoliško gibanje nekaj neprimerno višjega, širšega in večjega kakor politična stranka. Za organizatorje shoda in vsakega pametnega človeka je pač katolicizem tista trdna, zgodovinsko preizkušena oblika notranjega življenja, v kateri so že nešteti slovenski rodovi iskali in našli svoje duševno očiščenje in v kateri iščejo tudi danes slovenske množice svoj moralni prepoved. Slovenski značaj, kakor živi in se udeležuje v zgodovini, se je izoblikoval pod idejnimi vplivi katolicizma. Katolicizem je neporušljiv del slovenskega narodnega značaja. Velika misel petega katoliškega shoda je zatorej ta, da se stvari preko vseh strank in njihovih dnevnih borb duševna enota slovenskega naroda. Na tej duševni enotnosti, ki vsebuje v sebi vse, kar so si znali Slovenci dosedaj lepega in dobrega priboriti, naj se šele organsko zida kultura novega časa. V kakšni meri se je ta poskus posrečil, govore glasno številke, katere smo omenili v uvodnih besedah. Če odštejemo tiste skupine slovenskega razumnštva, ki se je odtrgalo od pravega življenja našega naroda, moramo priznati, da je ogromna večina slovenskega ljudstva globoko razumela potrebo po moralni in duševni obnovi potom katolicizma. Hrepenenje po lepšem in pravičnejšem življenju je gnala nepregledne množice na katoliški shod v Ljub-

ljano. Kdor hoče govoriti resnico, mora ugotoviti, da je slovenski narod materialistično miselnost našega časa odklonil, da je našel svoje duševno ravnotežje ter premagal povojno moralno zmedo, ki se je bila tudi njega polastila oziroma da je izrazil dobro voljo, da jo v luči večnih resnic krščanstva premeša.

III.

Katoliški shod v Ljubljani je pokazal, da so se razmere v zadnjih desetih letih močno izpremenile. Življenje ni več tako enostavno kakor je bilo nekoč. Postalo je mnogovrstnejše in bogatejše, obenem pa bolj zapleteno in diferencirano. Tudi v katoliškem gibanju opažamo, da se uveljavljajo nove razmere in iščejo nova pota. Najbolj se kaže to v gibanju za versko obnovo, ki si utira pot najprej med vodivno inteligenco. Verskoobnovitveno in verskopoglobitveno delo si išče novih poti in načinov, kako vneti moderno dušo za življenje, zvezano z božjim. Te nove metode, ki naj dušo modernega človeka spravijo v živi, neposredni, plodoviti stik s katolicizmom, se zdi, da je pokazal veliki kardinal Newman, gredo pa nazaj do sv. Avgušтина, ki najbolj prija miselnosti sodobnega človeka. Gre za to, da ne spozna Boga samo hladni, analizujoči razumi, marveč da ga začuti tudi srce, da ga doživlja v sebi celi človek, da postane življenje našega življenja in ne samo objekt mrzlega umovanja. Vsled tega je nova struja deloma močno antiracionalistična. Zastopajo jo v Nemčiji predvsem najboljši sodobni katoliški filozof Max Scheler, Romano Guardini, Theodor Haecker, Joseph Wittig, Hermann Platz, Adam; v zlati sredi se giblje jezuit Przywara, ki tolmači njene ideje v »Stimmen der Zeit«. V tej struji je še mnogo neizdelanega, neizčiščenega, tipajočega, so pa v njej brez dvoma mnogi resnični elementi in visoke vrednote, predvsem pa plamteča ljubezen do cerkve obenem s poudarjanjem lastne iniciative, samovzgoje in samopoglabljanja v oblasti verskega življenja, kolikor je potrebno za njega obogatjenje. Pri nas je odmev tega gibanja le še rahel in razprave v verskonravstvenem odseku so našle izraza v resolucijah, ki se gibljejo še v tradicionalnih metodah, oziroma priporočajo to, kar se je v svrhu poglobljenja verskega življenja itak že dozdaj delalo. Vendar pa se dih novega časa, novih potreb in stremljenj tudi pri nas že čuti; zlasti postaja problem dušnega pastirstva v velikem mestu, ki nujno zahteva reforme dosedanjih metod in v Nemčiji tvori predmet posebnim kurzom, vedno bolj pereč. Vendar pa ta globokosežna vprašanja potrebujejo dozornive, preden se morejo dati jasne direktive, najti najprimernejše metode in staro spojiti z novim brez nevarnosti, da se zaide v stranpota. Ta proces bo do prihodnjega katoliškega kongresa gotovo končan in njegovo delo vsled tega lažje in uspešnejše.

IV.

V upodabljalni umetnosti, posebno v leposlovju so se že pred leti uveljavili novi nazori in uspešno zmagovali nad konservativno strujo. Vsi se še spominjamo živahnih razprav in debat o »katoliški umetnosti«. Peti katoliški shod pomeni popolno zmago novega naziranja, kakor ga zastopajo možje okoli »Dom in Sveta«. V odseku za znanost in umetnost je moderno pojmovanje prodrlo na celi črti, in sicer skoro enodušno. Le to moramo na tem mestu poudariti, da ni še zadostno prodrlo zavest, da se delo odseka za leposlovje in delo odseka za versko obnovo bistveno stikata, to je, da je v modernih razmerah leposlovje eden najmočnejših faktorjev poglobitve religiozne zavesti, kar bi v resolucijah enega ali drugega izmed teh odsekov moralo priti bolj do veljave. V srce modernega inteligenta se sploh religiozno čuvstvanje in religiozno doživljanje izpočetkoma ne da drugače v srce zasaditi in smisel zanj zbuditi kakor z lepo, sugestivno, na skrite vire čuvstvenega življenja in intuitivnih sil delujočo besedo.

Ta formalni moment pride dandanes čezdaljebolj vpoštev tudi pri sestavi čisto nabožne, asketične literature, katere našim laičnim inteligenčnim krogom tako silno manjka.

V.

Šolstvo je bilo vedno zelo važen problem narodnega življenja, toda nikdar ni valoval tako hud boj za reformo šole kakor v povojni dobi. V Italiji se je bavilo javno mnenje pet let s preosnovo šolskega sistema in vse struje in stranke so se udeleževale s pravo strastjo jezne diskusije. Bavili so se z vprašanjem politični časopisi, revije, učiteljske in profesorske organizacije in parlament. Fašistovska vlada je sklenila novi šolski zakon in sedaj se šolstvo Italije presnavlja. V Avstriji je socialna demokracija, ko je bila na vladi, proglasila za eno svojih prvih nalog, da spremeni obstoječe šolske zakone in dá avstrijskemu ljudstvu novo šolo. Več ko eno leto se je vršil radi novega šolstva hud boj med krščanskimi socialci in socialno demokracijo. Sovjetska Rusija pa je postavila svojo šolo na popolnoma nove temelje in vidi v njej najvažnejše orodje komunističnega družabnega reda. Tudi v Nemčiji je postala preuredba šolstva žgoč problem kulturnega življenja. V diskusiji ni le konfesionalnost in akonfesionalnost šole, temveč ves njen ustroj, njen socialni namen, njena organizacija, metode pouka, odprava šolskih privilegijev bogatinov, vpliv ljudstva ali staršev na odgojo otrok, omejitve državne vsemogočnosti na šolstvo itd. itd. Slišijo se imena: enotna šola, produktivna, poklicna ali delovna šola. V poslednjih imenih je izražena misel, da mora služiti šola praktičnim nalogam socialnega življenja, da mora biti orodje ljudstva v boju za njegov gospodarski obstanek. Vsaka politična ali socialna revolucija je prinesla tudi novo šolo in tako bodo tudi revolucije naše dobe ustvarile nov šolski sistem. Čez par desetletij bo šolstvo po celem svetu tako preokrenjeno, da se bo v njem struktura stare šole jedva še spoznala. Problem šolstva je torej eden izmed temeljnih problemov našega časa. Njegova važnost je torej brezprimerna, če pomislimo, da se ustvarjajo v šoli vsi nazori in se oblikuje v njej duševnost bodočih rodov. Zato se ni čuditi, da je bil boj za šolstvo vedno zelo strasten in trdovraten. V njem so izvojevale stare in nove generacije, različna svetovna naziranja, različne politične struje svoje končne bitke.

Tudi V. katoliški shod se je pečal s problemom šolstva. Delo odseka je bilo dobro pripravljeno, referati so bili solidni. Voditelji so se zavedali, da je šolstvo v novih razmerah za nas izredne važnosti. Vendar pa se mi z vprašanji šolstva še veliko premalo bavimo in se omejujemo večjidel na potrebo versko-nravstvenega pouka, dočim se celotnega ustrojstva šole, ki naj bo koristen faktor celokupnega kulturnega, socialnega in etičnega napredka nove dobe, dotikamo samo z ene strani, ko poudarjamo potrebo ohranitve humanistične gimnazije, kar je pa le del celega problema.

VI.

V prosvetnem in kulturnem gibanju zavzemajo pri nas najodličnejše mesto Orli. Ta organizacija prodira v množice mladine in vrši med njo visoko kulturno nalogo. Organizatorjem Orla se je posrečilo priboriti slovenskim Orlom mednarodno ime. Orla poznajo danes na Francoskem, v Belgiji, v Švici in med Nemci, slovenski Orli so se uspešno udeležili že več mednarodnih telovadnih tekem. To pomeni mnogo, kajti slovenski Orli se danes zavedajo, da stoji njihova organizacija na mednarodni pozornici. Najočitnejši dokaz je že to, da se pripravljajo temelji za ustanovitev mladinske telovadne internacionale katoličanov.

Slovenski Orli se nahajajo v dobi rasti in njihovi organizacijski temelji se širijo. Zato se ne smemo čuditi, da so stala v prosvetnem odseku vprašanja

organizacije v ospredju in je zavzemalo razmerje do slovenske kršč.-socialne zveze tako odločilno mesto. Kako naj Orel sistematično izgradi idejno dedščino Krekove dobe, se oplodi z novimi smernicami nemške »Katholische Jugendbewegung« in ohrani pri tem svojo specifično slovansko miselnost, o tem se ni razpravljalo v prosvetnem odseku. In vendar je to najvažnejše, kajti Orel mora stopiti v mednarodno organizacijo katoliških telovadcev s svojo lastno miselnostjo. Kako je to važno, se razvidi iz tega, da imajo n. pr. francoski in belgijski telovadci v svojem programu geslo »au préparation militaire«, torej v glavnem nacionalistični ideal, dočim mora Orel ohraniti široki krščansko-univerzalistični, socialni in individualno-etični nazor v duhu Krekovega poslanstva in ta element prenesti v internacionalo. Na prihodnjem katoliškem kongresu bo gotovo ideologija orlovstva v središču vsega zanimanja, tembolj ker se zdi, da to vprašanje že zdaj giblje duhove in da si stojita danes kakor drugod tudi pri presoji orlovskega gibanja nasproti konservativna in moderna struja, ako cela reč ne sloni prosto na nespornost. Za nas je na vsak način gotovo, da Orel sloni na pravi podlagi, da se mora v tej smeri razvijati dalje kot samovzgojna organizacija laične mladine in da bo v tem oziru šlo slejkoprej za njim vse, kar stremi za čezdalje večjim napredkom katoliške misli.

Tudi pri krščansko-socialni zvezi je zavzemalo prevladajoče mesto vprašanje organizacije. Zveza ima važno nalogo, da nadaljuje in razvije dedščino, ki jo je dal Krek. Gledati mora, da stopi v tesnejše stike z mednarodnimi prosvetnimi organizacijami, da prejme od tam pobude za nove metode izobraževalnega dela med ljudstvom.

VII.

Največji dokaz, da sprejema slovenski katolicizem vase vse elemente modernega kulturnega in socialnega življenja, je zborovanje delavstva in živahne razprave s socialnega odseka. Mislimo, da je ni bilo na katoliškem shodu bolj temperamentne, bolj iskrene in bolj plodne debate. Razprava je dokazala, da Krekovo socialno delo med slovenskimi katoličani ni bilo zaman izvršeno. Iz Kreka je izšla cela vrsta socialno nabraženih mož, ki vidijo v pravični rešitvi socialnega vprašanja centralni problem naše kulture in največjo, najodločilnejšo ter najusodnejšo zadevo sodobnega krščanstva. V to verujejo iz vse svoje duše, za to živijo. Po njihovem je vladajoči kapitalistični red v svojem izvoru, svojem bistvu in svojih posledicah nemoralen. Vsa zgodovina krščanstva, posebno socialna zgodovina srednjega veka stoji v ostrem nasprotju z duhom modernega kapitalizma. Moderni kapitalizem, ki se je začel močno razvijati v času velikega cerkvenega razkola 16. stoletja, ne znači nič drugega kakor velik odpad od krščanstva in njegovih moralnih načel. Kapitalizem pomeni izkoriščanje tujega dela, pomeni gospodarski nered, njegov moderni mehanizem povzroča vojske med državami, uničuje cele stanove in ubija posebno male narode. Višek svoje nemoralnosti je dosegel kapitalizem s tem, da silil tudi poštenega in pravičnega podjetnika h krivici, da je postala krivica naravnost potrebna, ker bi sicer podjetje na dosedanji podlagi propadlo. Ta v svojem bistvu protikrščanski sistem se mora iztrebiti do korenin, z njim so kompromisi nemožni. Boj torej ne gre le proti izrastkom, temveč proti temu gospodarskemu redu v celoti. Uničenje kapitalizma je zahteva krščanske pravičnosti. Krščanski socializem je dosledno, vsestransko, popolno uveljavljanje krščanskih moralnih načel na gospodarsko življenje in nič drugega. Izhodišče in vir krščanskega socializma pa je brezpogojna dolžnost vsakega zdravega človeka, da produktivno ali sicer socialno koristno dela.

V pojmovanju modernega kapitalizma so se pojavili v socialnem odseku trije miselni toki. Prvi je sicer maloštevilen, a zelo določno orientiran. On vidi v modernem kapitalizmu le »izrastke« bogastva in nič drugega. Po tem naziranju

so kompromisi z obstoječim redom mogoči in potrebni, krščanski socializem je pojav, ki ga je treba motriti z velikim nezaupanjem, proti duhu in tradicijam krščanstva, socializacija se mora odklanjati itd. itd. To konservativno mišljenje je V. katoliški shod odklonil.

Drugi miselni tok, ki leži daleč od gori označenega konservativnega naziranja, se strinja v glavnem z vsemi idejami mlajše radikalne struje. Skupno je poimovanje modernega kapitalizma, skupni so nazor o nalogah krščanskega socializma. Razlikuje se od tretje smeri bistveno le v tem, da zahteva pri socialnih poskusih previdnosti in zmernosti, zlasti pa se ne more odločiti, da bi odločno, jasno in glasno izpovedal, da je krščanstvo že samo po sebi, že kot tako protikapitalistično. Plaši se v bistvu pred prevratnostjo, ki leži v takem stališču. Razlika med drugo in tretjo strujo ni toliko intelektualnega kolikor v politivnega značaja. Pogon, ki žene naprej obe struji, je različen in ne toliko nazori. Resolucije, sprejete na V. katoliškem shodu, značijo kompromis med drugo in tretjo strujo, govor rektorja Ušeničnika na javnem zborovanju pa je resnična sinteza za obeh miselnosti. Resolucije se namreč s socialnim nazorom tretje struje ne krijejo popolnoma, v kolikor po njenem mnenju ne poudarjajo zadosti krepko notranjega diametralnega nasprotstva med krščanstvom in kapitalizmom in nekaterih modernih socialnih zahtev delavstva ne označujejo kot postulat striktno pravičnosti, temveč jih smatrajo samo za primerne oblike reformiranih socialnih odnosov, dočim govor dr. Ušeničnika po duhu in besedah docela sovпада s stališčem radikalnega pokreta. S tega stališča je govor Aleša Ušeničnika, ki ga podpišejo zastopniki tretje struje z obema rokama, gotovo zgodovinske važnosti. V njem je izraženo socialno mišljenje, kakor se je izkristaliziralo iz razprav V. katoliškega shoda. Izjave Aleša Ušeničnika dokazujejo, da mali slovenski narod pravilno in široko presoja mednarodni položaj današnjega človeštva:

»Dostoj smo bili vajeni motriti kapitalizem le bolj s stališča industrijskih delavcev, toda sedaj ga čutijo bolj in bolj vsi delavni stanovi, čutijo ga ne le telesni, temveč tudi duševni delavci, čutijo ga ne le posamezniki, temveč celi narodi. Kapitalizem se javlja bolj in bolj kot univerzalna in internacionalna sila.«

Za kapitalizem so najbolj značilne tri reči: mamonizem t. j. gon za profitom, svobodna konkurenca in delovna pogodba.

»Geslo svobodne konkurence je gospodarski boj. Kdor ceneje producira, ta se lažje vzdrži. Ko pa ni mogoče več znižavati delavskih plač, ne podaljševati delovnega časa, ne morda mesto pravega blaga izdelovati surogatov, ostane v tekmi le še eno, in sicer tehnično sredstvo: povečavati podjetja, uvajati nove, večje in popolnejše stroje. Zakaj čim večje podjetje, tem manjši razmeroma stroški. Za večja in večja podjetja pa je treba več in več denarja. Tako zagospodujejo v gospodarstvu banke. Z druge strani pa, čim več se producira, tem večji mora biti trg. Industrija mora torej prodirati na vse; iskati mora tujih trgov. Tu pa zadene industrija ene države na industrijo drugih držav. Tako se začne internacionalni konkurenčni boj med industrijami na svetovnih trgih. Nazadnje apelirajo industrije na državno silo. Države se začno oboroževati, z armado na suhem in vojnim brodom, na morjih spremljajo pohod svoje industrije, skušajo jim odpreti kolonije, skušajo industrijsko manj razvite države s posojili nekako zasuznjiti, da bi odpirale le njim ali predvsem le njim svoje trge in pa da bi oddajale njim večji del morebitnega profita. Ta konkurenca med državami se končno le prerada izprevrže v očiten, nasilen boj, v vojsko. Svetovna vojska je bila tak konkurenčni gospodarski boj med Anglijo in Nemčijo, in tak boj, dasi v manjših razmerah, se bije tudi med drugimi državami, ki vsak dan lahko izbruhne v krvavo vojsko. Kapitalizem žene torej z neko notranjo nujno v imperializem, a imperializem do vojsk. Mi ne moremo prerekati resnice, ki jo oznanja komunizem, da bo kapitalizem ubil zlasti male narode, če ne bodo narodi ubili kapitalizma.«

V teh besedah je dovolj jasno povedano, kako pojmuje katoliški shod moderni kapitalizem in kakšno stališče zavzema mali slovenski narod do kapitalističnega družabnega reda. Kdor je proti novim vojskam, se mora boriti proti kapitalizmu, kdor hoče svobodo in neodvisnost našega ljudstva, mora rušiti kapitalistični red. Narodni obstanek malega slovenskega na-

roda je tesno združen z borbo proti kapitalizmu. Le o »izrastkih« ne more biti govora; naša naloga je torej jasna.

V besedah Aleša Ušeničnika je strnjeno dvoje: pravilna presoja svetovnega položaja in točna cena posebnega položaja slovenskega naroda. Izvajanja dr. Aleša Ušeničnika so za tretjo strujo tem bolj dragocena, ker iz razprav v odseku vemo, da se dr. Ušeničnik za svojo osebo nagiba k fundamentalno antikapitalističnemu stališču Hohoffa, Vogelsanga in drugih, ki smatrajo Marxov nazor o naravi kapitala bistveno za pravilen.

V tej svoji sodbi se katoliški shod ni dal motiti od trenutnih porazov komunističnega gibanja. V mnogih državah Evrope se širi površno mnenje, da je komunističnega gibanja za vedno konec in da je s tem kapitalizem rešen. Od komunizma odpadajo množice in prestopajo celo k reakcionarnim strankam. Sodba katoliškega shoda pa je globlja.

Aleš Ušeničnik pravi: »Silni komunistični poizkus v veliki Rusiji se je sicer ponesrečil, toda ne smemo misliti, da je to zadnji poizkus. Komunistična misel je še vedno živa in komunistična volja še vedno trdna.«

Kljub vsemu temu moramo komunizem in socialno demokracijo v celoti odkloniti: »Kajti s centralizmom in mehanizmom, predvsem pa z materializmom ni mogoče narodov osrečiti.« Novi družabni red ne more sloneti na centralizmu, temveč na samoupravni organizaciji gospodarstva, pod socialno kontrolo in regulativno oblastjo celokupnosti. Prot materialistični miselnosti komunizma in socialne demokracije pa stoji temeljno in centralno spoznanje krščanstva, da novi družabni red ne more imeti obstanka, ako ne temelji v pravno prerojenem človeku. Brez npravne reforme so socialne reforme zidane na pesek.

Razprave o socialnem vprašanju so razpršile tudi mnenje onih, ki vidijo v radikalni krščansko-socialni struji nekaj boljše vizem ali vpliv boljše vizma, kajti nihče tako odločno, odkrito in s tako srčno vnemo ne zagovarja dominirajoči pomen, ki gre pri družabnih gospodarskih tvorbah religiozno-etičnim vrednotam, kakor ravno radikalna struja. Preko boljše vizma smo že vsi davno dorasli. Zametamo pa z vso silo vsakršno kulturno in socialno reakcijo, ki hoče iz debakla komunizma izvajati notranjo opravičbo za to, da se razvoj socialne zavesti človeštva zavrti zopet nazaj in kapitalizmu zasigura kakšen moralni temelj.

VIII.

Jako solidno je delo, ki ga je izvršil odsek za cerkvenopolitična vprašanja, ki je v vsem, kar je povedal v svojih resolucijah, zadel neoporečno in jedrnato formulirano resnico. More se samo izreči želja, da bi bil v resoluciji o mednarodnih stikih katoličanov naglasil izrecno tudi potrebo katoliške internacionale neglede na sedaj vladajoče nepovoljne nacionalnopolitične razmere, in da bi se bil, govoreč o mirovnem gibanju, še bolj energično izrekel proti modernemu imperializmu, šovinizmu, oboroževanju in militarizmu, ki zaslužijo izrečno obsodbo. S tem je ozko v zvezi vprašanje odnosa katoličana do vojske sploh, ki je postalo danes jako pereče. Katoličani odklanjamo tiste vrste pacifizem, ki s'oni na sentimentalnem humanitarizmu, kakor tudi anarhistični pacifizem Tolstega, ki taji državo sploh in smatra vsako reakcijo proti zlu za zlo. Ideja pacifizma sloni pri nas na bratstvu vseh narodov v Bogu, ki pa morajo upoštevati drug drugega v svojih naravnih pravicah, iz česar sledi, da je samoobramba, kadar se visoke naravne etične vrednote (svoboda, jezik, vera itd.) kršijo, ne samo dovoljena, temveč naravnost moralna dolžnost. Vendar pa v kapitalistični eri to vprašanje ni več tako enostavno kakor je bilo za časa velikih globastikov, ko so vodili narode poleg materialnih nagibov tudi visokoduhovni. Danes je jako dvomljivo, ali je sploh še kakšno vojsko navzlic vsemu videzu mogoče smatrati kot obrambeno in ali ne izvirajo vsled ozke med-

sebojne zapletenosti interesov velekapitalističnih koncernov danes po vsem svetu prav vse vojske iz egoistično osvajalnih motivov. Nadalje je treba tudi pomisliti, da nobena moderna vojska ne odgovarja več postulatam »prave mere«, ki so ga postavili veliki srednjeveški moralisti, ampak se vodi s strupenimi plini, aviatiko, ki more na mah uničiti prebivalstvo celih mest itd., vsled česar se nam zdi, da je vojska z modernimi sredstvi uničevanja in concreto postala sploh nemoralna.

* * *

V celoti je delo, ki ga je izvršil V. katoliški shod, veliko, znači velik napredek in vsebuje klice bodočnosti, ki se bodo brez dvoma razvilje do take stopnje, da nam prihodnji katoliški shod prinese razjasnitev mnogih problemov, ki so ostali še nerešeni.

Josip Jeraj, profesor bogoslovja:

Problemi našega orlovstva.

Na katoliškem shodu se je veliko govorilo o Orlu in mladinski organizaciji sploh. Samoobsebi je umevno, da se je veliko kritiziralo in izreklo polno različnih sodb, opravičenih in neopravičenih. Vse to je znamenje, da je Orel danes mogočna organizacija, ki ne zanima več samo posameznikov ali posameznih plasti naroda, temveč celokupni narod.

Veliko neosnovanih kritik se je izreklo, ker nekaterniki ne razumejo, kaj je Orel. Orel je svetna organizacija, ne cerkvena, kakor n. pr. Marijine družbe. Cerkvene organizacije se predvsem že po svojem namenu morajo pečati izključno z verskonavnimi stvarmi, ker to polje spada v prvi vrsti v cerkveni delokrog. Orel pa ne goji kot svetna organizacija samega verstva, temveč je kulturna organizacija v najširšem pomenu besede, ki so ji verske vrednote za duševno in fizično kulturo glavna smernica, ne pa izključna vsebina. Kot tak je udruženje mladine, ki hoče na podlagi katoliškega svetovnega naziranja stremiti z lastno samoodločbo za svojim ciljem, ki vsebuje splošni kulturni napredek vse slovenske mladine. Mladina hoče sama iz sebe nekaj ustvariti in s svobodnim izbiranjem voditeljev in samovzgojo nekaj doseči.

Že pri postanku Orla je imel Orel hude nasprotnike, ki niso mogli razumeti teh njegovih teženj in so izražali velike pomisleke. To je bila struja, ki ni imela zadostnega smisla za laično samovzgojo in nove časovne razmere. Gotovo vsebuje tudi konservativizem dobre vrednote; toda ne gre pretiravati. Njemu je še vedno ideal, da naj cerkvena hierarhija vodi, kakor v srednjem veku, vse kulturno, umetnostno in državopolitično življenje. Ta struja velikansko dobo demokratičnega razvoja novega časa ni v sebi preživela. Tudi ni ideal cerkve, da bi ozkosrčno vodila vse delovanje laikov. V srednjem veku je morala cerkev prevzeti neposredno vodstvo vsega, državnega, kulturnega in socialnega življenja, ker so bili narodi še nezreli in še v otroškem stanju ter potrebovali čisto drugačne pedagoške, kakor v današnjih časih. V srednjem veku je bilo v interesu narodov samih in kulture, kakor to poudarja protestant Paulsen, da jih je cerkev strogo vzgojevala. Ako bi pa cerkev vzgajala dandanes z metodami srednjega veka, bi svoj cilj zgrešila. Današnji čas silnega napredka, splošne izobrazbe in kulturne samozavesti zahteva, da cerkvena hierarhija prapušča katoliškim laikom več svobode. Zaupati moramo njihovemu katoliškemu prepričanju in jim v zadevah, ki niso v najstrožjem smislu cerkvenega značaja, ne oktroirati lastne volje. Stati moramo dandanes na stališču širokosrčne enakopravnostne kooperacije laikov in klera. Nasprotno ravnanje bi značilo v današnjih razmerah to, kar se lahko v slabem pomenu besede imenuje klerikalizem, ki

bi nam odbil laike, nas same pa ožigosal kot reakcionarce, in ki ga duhovščina kot napačno pedagoško metodo sama mora odklanjati.

S stališča enakopravnosti klera in laikov v necerkvenih društvih (nekaj drugega so cerkvena društva, n. pr. Marijine družbe, kjer je samoobsebi umevno, da ima v njih kler kot vivum magisterium primat) bomo znali pravilno ocenjevati načela in metode društva, kakor je Orel. Kleriki in laiki so tu popolnoma enakopravni, vsi stojijo na stališču katoliškega svetovnega naziranja, ni v društvu nobenih privilegirancev, temveč tu velja samo umstveni in moralni primat. Tisti, ki več zna in več žrtvuje, tudi v njem več velja.

Taka necerkvena društva so v naših časih nujno potrebna. Ni mogoče več, da bi bil danes kler kot tak, že kot stan nositelj vsega kulturnega, političnega, umetnostnega in drugega napredka. Zato tudi ne rastejo vse kulture (pr. naša najnovjša umetnostna in literarna struja, Kralj, Vodnik) na tradicionalnih tleh. Bodimo veseli, da tudi laiki kaj sami iz sebe ustvarijo! Kler se mora dandanes posvetiti v prvi vrsti svojemu glavnemu namenu, ki je versko-cerkveno delovanje; še tu je komaj kos svoji nalogi, v ne strogo cerkvenih in obče kulturnih zadevah pa naj velja laična kooperacija.

Na podlagi teh načel o Orlu je jasno, da so kritike, ki zahtevajo privilegirane stališča kakega stanu ali kakih metod, ki jih imajo cerkvena društva, napačne. Pač pa je potrebno, da razložimo nekatera načela, ki se tičejo poglobitve dela v Orlu.

Orel je katoliško vzgojno društvo. Kot tako stoji pod kritiko vseh, ki se pripoznavajo h katoliškemu svetovnemu naziranju. In tu moramo poudariti, da mora naš Orel versko-obnovitveno delo poglobiti še bolj kakor doslej. Kot mladinsko vzgojno in telovadno društvo združuje telovadno in versko-obnovitveno delo. To je jako težko, ker tukaj izvršuje Orel nalogo, da svetne, materielne stvari poplemeniti in združi duha in snov v višjo harmonijo. Izpolniti jo more le na ta način, da vzame svojim konkurentom veter z jader in versko-obnovitveno misel, ki jo propagirajo Marijine družbe, na svoj način spravi v orlovstvo. S tem bo, da se drastično izrazim, cerkvenost pobil s cerkvenostjo, in sicer na način in z metodami, ki bodo mnogo učinkovitejše, kakor metode konservativnih elementov in bo s svojim smotrenim delom ugladil pot, da se bodo cerkvene organizacije same (Marijine družbe) boljše razvijale. Zato se bo moral varovati Orel vsega, kar bi ga spričo dejstva, da mora že po svojem ustroju gojiti telovadbo, šport in se z materijo intenzivneje pečati, pozunanjilo. Varovati se bo moral vseh sodobnih nacionalističnih ekstravaganc in psihoz in zastopati zdrav duh pofinjenja verskega čuta potom samovzgoje, težnjo po kulturnem napredku v nasprotju z reakcijo, ki zopet dviga glavo na vseh poljih.

Orel mora znati fino izrabitj skrite in nedvignjene sile v naši jugoslovanski mladini. Ne sme zaiti v zmote in se samozovoljno stacionirati na kakl nazadnjaški bazi, ki bi značila v političnem oziru servilizem, v socialnem brez-pogojni subordinacionizem in socialno stagnacijo, v narodnem samooboževanje nacionalnega egoizma, kakor to vidimo pri nasprotnikih. Mladinsko gibanje in socialno reakcionarstvo, ki bi podpiralo kapitalistični družabni red, je proti idealizmu, kojega nositeljica je vsaka zdravo se razvijajoča mladina. Orel naj ne bo namreč samo vzgojno društvo v strogo tradicionalnem smislu te besede, temveč nositelj mladinskega gibanja (pr. nemški društvi Großdeutsche Jugend in Quickborn!). Načelo mladinskega gibanja je, da je kolikor mogoče prosto varuštva, da se samo iz sebe, s sebi lastnimi sredstvi kvišku dviga, samo iz sebe ustvarja in napreduje. Zdrževati mora takšna mladinska organizacija princip samoniklosti, pa tudi vodstvo po starejših in modrejših. Vodstva starejših pa seveda vsako mladinsko gibanje potrebuje, ker se ne sme smatrati mladina za neki svet, ki je že sam v sebi dovršen in nima nobene zveze z drugim.

Orel meré pestati nekaj več kakor samo protiutež proti Sokolu le takrat, če išče vedno popolnejših, modernemu času primernih smernic za versko proniknjenje, kulturno dviganje in socialni napredek našega ljudstva. Zato bo treba ravno vsled tega, ker predstavlja Orel širši delokrog kakor samo tehničnega in enostranske vzgojnega, pritegniti k njegovemu vodstvu širše kroge. Maloštevilen glavni odbor sicer pospešuje enotnost in strumnost nastopa in obratovanja, a lahko zavede kdaj v enostransko smer, ki ne odgovarja univerzalnosti v življenju in naziranju. Oba principa se bosta menda dala spojiti na ta način, da se voli širši odbor v predsedstvo, ki pa voli izmed sebe maloštevilni eksekutivni odbor, ki bo vodil celo organizacijo.

Ker je mladina sam ogenj in iskrenost ter deluje veliko bolj instinktivno s čustvom nego z razumom, se mora Orel varovati prevelikega racionalizma v svojih metodah. Mladinsko vzgojno in izobraževalno delo se ne sme smatrati za golo posredovanje kulturnih pridobitev, temveč kot iracionalni problem ljudskega izobraževanja. Tam, kjer se žive moči kakšnega naroda vzbujajo, je njegova bodočnost. Kajti ne stvar sama na sebi (rationes), temveč navdušenje in prevzetost od ene misli odločuje. Ne gre toliko za ljudsko izobrazbo, temveč za ljudske izobrazitelje, ki bodo imeli vroče in ljubeče srce za sočloveka. Ne gre zato, da se vrši toliko in toliko govorov, diskusij, temveč da ustvarimo med mladino predvsem skupnost duševnega življenja, ne samo mehničnega dela. Govori, sestanki, telovadba naj bodo samo eno veliko sredstvo, da spravimo duševno iskrenost katoliškega orlovstva med fante, da bo vsak fant zagorel do srca in zavriskal od navdušenja, ko bo zagledal orlovski prapor ali slišal orlovsko himno. Z eno besedo pri vsem orlovskem gibanju ne gre samo za metode, ki so pa tudi važne, temveč tudi in predvsem za pravega duha, ki ga mera vlti celi organizaciji.

Največja nevarnost so za našega Orla racionalizirajoče metode, ki dominirajo dandanes v političnem in socialnogospodarskem življenju. Ves uspeh se pričakuje od mase, taktike, metode, prebrisane zahrbtnosti. Tudi za Orla bi utegnili nactati pri njegovem sedanjem rapidnem napredovanju nevarnost, da se tudi preveč vrže na maso in na masne uspehe. Zato ne sme nikdar zgubiti z vidika, da je orlovstvo elitna organizacija, ki s posameznimi prav vzgojenimi osebnostmi more vplivati na celo občestveno življenje, ki ja organična celota in se po medsebojnem vplivanju posameznih osebnosti izpopolnjuje.

Glavno pa je, da nikdar ne pozabimo, da je mladina naša bodočnost ne samo v telesnem, temveč še bolj v duševnem oziru. Skrivnostna mistična nositeljica je velikih idej, ki bodo določevale zgodovino prihodnim rodovom. Voditelji mladine, posebno naše orlovske, morajo znati izluščiti ob pravem času te ideje, da začnejo preobrazovati življenje.

Ivan Bukovnik:

Jezuitske redukcije v Paragvayu (1641—1768).

Jezuitske redukcije¹ v Paragvayu so bile praktičen poskus, kako bi se mogel realizirati kolektivistični družabni red, ki bi udejstvil osnovno zahtevo

¹ Za podlago studije mi je služilo epohalno delo španskega jezuita p. Pablo Hernández: *Organización social de las Doctrinas Guaraníes de la Compañía de Jesús*, dva zvezka, Barcelona 1913; delo je plod večletnega kritičnega studija originalnih dokumentov in del, ki se danes nahajajo zlasti v Madridu, Rimu, Buenos Aires, Rio de Janeiro in drugod; prinaša tudi nad 300 strani ponatisov najvažnejših dokumentov.

komunizma: socializacijo produkcije in konsuma. Poleg te osnovne komunistične poteze pa karakterizira redukcije njih teokratski značaj.

Da bo sistem redukcij mogoče objektivno presoditi, hočem: 1. podati skico socialno-kulturnega miljeja v Paragvayu v 17. in 18. stoletju; 2. opisati socialno organizacijo redukcij; 3. konstatirati pozitivne uspehe redukcij in reakcijo španskega merkantilizma in conquistadorstva² proti emancipacijskemu pokretu jezuitov.

* * *

I. SOCIALNO-KULTURNI MILJE V PARAGUAYU V 17. IN 18. STOL.

Nekdanji Paragvay je obsegal ozemlje Guayrá, Paraná, Uruguay in Tape. Danes zavzemajo to ozemlje republika Paragvay, argentinska provinca Misiones in del Corrientesa, skoro polovica države República Oriental del Uruguay ter brazilske zvezne države Paraná, Santa Catarina in Rio Grande do Sul.

Španska politična nadvlada v Paragvayu je bila le iluzorična, ker se Špancem nikoli ni posrečilo, da bi si na tem ozemlju z vojaško silo podvrgli žilava in svobodoljubna indijanska plemena. Španija je v resnici osvojila le kraje ob morju in v notranjosti ob velikih rekah La Plata, Paragvay in dr.; prebivalci notranjega ozemlja pa so se več ali manj cela stoletja uspešno branili popolnega vojaškega podjarmljenja. Proti severu je bila zadnja trdna vojaška postojanka mesto Asunción, ustanovljeno na praznik Vnebovzetja 1536. Španija pa je končno to ogromno ozemlje dejansko obvladala potom mirne misijonske penetracije.

A. Indijansko pleme Guaraničev.

Indijansko pleme Guarani³ je bilo za časa španske okupacije zelo močno in bojovito. Prebivalo je več ali manj kompaktno, tupatam pomešano s kakim drugim plemenom, na ozemlju, ki je obsegalo okoli 20° geografske širine in 15° dolžine. To zelo močno pleme ni imelo državne organizacije, temveč je živel prosto v naravi, razdeljeno na skupine, ki so obsegale do 30 ali tudi še več družin, pod vladjo svojih glavarjev (šp. cacique, ind. tubichá) in so govorili jezik abañeé (jezik Indijancev).

Guaraničji so bili srednje postave, dobri pešci, utrjeni proti lakoti in žeji, in nenavadno žilave in odporne narave. Bili pa so tudi jako spretni v izdelovanju predmetov, ki so jih v svojem primitivnem življenju rabili.

Intelektualno so bili Guaraničji manj razviti. Imeli pa so zelo dobro razvit spomin. Očividec piše: »Če gre Guaraničjec enkrat po poti sto milj, tristo milj,

Po tem delu so v studiji navedeni tudi citati iz starejših avtorjev. — Dalje sem se oziral tudi na: Hermann Lufft: *Geschichte Südamerikas I/II*, Berlin und Leipzig 1912/1913. — A. Guggenberger: *A General History of the Christian Era*, vol. II, St. Louis Mo. 1912. — Amand Rastoul: *Les Jésuites au Paragvay*, Paris 1909. — Hans Helmolt: *Weltgeschichte*, I. zvezek, Leipzig u. Wien 1899.

² Conquistador (izg. konkistador), osvojevalec.

³ Indijanska plemena Južne Amerike so se delila tako-le: Tapuyas-Ges so zavzemali ozemlje vzhodno od La Plata-Paragvay-Tapajos-Amazonas; torej večji del Brazilije, Paragvaya in Urugvaya; Aruaks so zavzemali ostali del zapadne Brazilije in vseh pokrajin vzhodno od Cordiller od 15° pod do 10° nad-ekv. z zapadno-indijskimi stoki; pogorje Cordilleras de los Andes do 30° pod ekv. so zavzemala kulturna indijanska plemena Chibcha, ki so imela v severnem delu Cordiller pet vojaško-fevdalnih držav, Aymara in Quichua, ki so v srednjih Cordillerah stvorili svojo veliko komunistično, na agrarnih zadrugah slonečo državo Inka; na ostalem južnem ozemlju pa so bili v Cordillerah Araukanci, ki so bili med vsemi južnoameriški Indijanci najbojevitejši in so Špancem delali dovolj neprimlik par stoletij po zasedbi, in Patagonci in Chaco-Indijanci. Med Tapuyas in Aruaks pa so ob rekah in ob morju bivala plemena Tupis, katerih južna plemena so se sama nazivala Guarani; vojščaki.

četudi je težavna in brez sledi, jo pozna bolje ko mi potem, ko jo prehodimo stokrat, in se ne bo nikoli izgubil. Spominske stvari, ko naučiti se napamet katerikoli spis v tujem jeziku, se naučijo laže in spretneje ko mi. Njih inteligenca, zmožnost, pa je zelo omejena ko pri otroku...; njih razgovor slab in nepopoln... Tudi najbolj zmožni, ki se jih poslužujemo za vladanje vasi, imajo zmožnost, kar je imajo, le časih, in storijo kaj ali kaj rečejo kar nenadoma: ko v svetlih presledkih, ki jih imajo norci. Sami nam običajno zatrjujejo: Očetje, naša zmožnost je različna od one, ki jo imajo Španci, ker ti so stanovitni v svojem razumu, mi pa ga imamo samo časih...⁴ Mladi Guaranijci so pač obetali najlepše nade in kazali srečen razvoj vseh duševnih zmožnosti, priučili so se nenavadno dobro osnovnih znanosti kakor tudi mehanike; čim bolj pa so se bližali zreli dobi, tem bolj so postajali povprečni tip duševno manj razvitega Indijanca. Manjkal jim je oni socialni milje, v katerem živijo civilizirani narodi, kjer si že mladi ljudje v praksi pridobivajo neko spretnost in izobražujejo svojo inteligenco. Guaranijci po svoji naravni zmožnosti gotovo niso bili intelektualno manjvredni ljudje; manjkalo jim je pač praktične privzgoje in kulturnega miljeja; zato jih tudi ni bilo lahko vzgajati za pravo znanstveno delovanje, in že navadno prosvetiteljno delo je naletelo na velike težkoče.

Naravna posledica intelektualne nerazvitosti pa je bila slabotna in nestalna volja, omahljiv značaj, lenoba in brezskrbnost za bodočnost. Posebno zadnja lastnost je bila zelo razvita pri Guaranijcih. Medtem ko so kolonisti, kreoli, mulati in svobodni črnci uporabili vsako ugodno priliko, da so se gospodarsko osamosvojili, je bilo pri njih vse drugače. Cardiel pravi: »... Nekaj najbolj zmožnih (toda malo) jih je v vsakem selu, ki pridelajo zadostno žetev za celo leto. Da bi pa sejali in želi za prihodnje leto, pa ne moremo pričakovati niti od najbolj zmožnega corregidorja... Če koga prisilijo, da ima molzno kravo, jo pobije, použije in ostane brez mleka; časih pa jo pobije, ko ni več molzna; če pa že tega ne stori, je pa brez mleka, ker se mu ne ljubi, da bi jo pomolzel... Če imajo konja ali mulo..., jim ni mar, da bi jim dali piti in jesti. Časih jih imajo privezane en ali več dni brez krme...«⁵ Bili so torej v vsem otroci narave.

V verskem oziru so Guaranijci verovali v eno najvišje bitje, ki so ga imenovali Tupá; zdi se zgodovinsko izvestno, da niso imeli verskih daritev in duhovnikov; verovali so tudi v nesmrtnost duše.⁶ Prvi španski misijonarji so o tem zanesljivo pričali. P. Alonso de Barzana piše: »Ves ta narod (Guaranijci) je zelo nagnjen k veri, pravi ali krivi. Zelo pokorni so patrom, če vidijo, da dajejo dober zgled: ravno tako ali še bolj pa čarovnikom, ki jih varajo v krivi veri... Odkod so dobili vest o Boгу, ni povsem zanesljivo; splošno mnenje pa je, po tradiciji starih, da je v davnih časih prišel pridigovat nekdo, ki ga sami zovejo Pay Zumé; pripovedujejo, da jih je on učil, da biva Bog.«⁷ To tradicijo o nekem oznanjevalcu krščanske vere so jezuiti čuli že ob svojem prihodu v Paragvay; isti oznanjevalec je Guaranijcem prerokoval, da bodo vsled svojega grešnega življenja pozabili na verske resnice, a da bodo prišli drugi možje s križem, ki bodo iznova oznanjevali pravo vero. Tudi drugod v Braziliji

⁴ José Cardiel: Cartas al P. Catalayud, št. 24—32.

⁵ José Cardiel: Declaración de la verdad, Buenos Aires 1900, § 11., št. 107—126.

⁶ Hernández: o. c. I, 79. — Najnovejše etnološke izsleditve p. Koppersa in p. Gusindea S. V. D., ki sta se mudila na Ognjeni zemlji 1922, nudijo podobne podatke tudi za najjužnejše ind. pleme Jačan, ki veruje v eno najvišje bitje, imenovano Vatauinu (Večni), ne pozna verskih daritev itd. Prim poročilo dr. Ehrlicha v »Času« 1922/23, str. 262 sl. Če bi se zgodovinsko zanesljivo moglo dognati, da je bil med starimi Indijanci res kak oznanjevalec krščanskega monoteizma iz apostolske dobe, bi ne bilo mogoče zanikati krščanskega vpliva na monoteizem indijanskih plemen.

⁷ Pismo 8. sept. 1594, pisano v Asunciónu na peruanskega provinciala p. Juana Sebastiáná.

in v Perúu je živela ta tradicija. Morda je to bil apostol sv. Tomaž.⁸ P. de Barzana tudi priča, da Guaranijci niso ne imeli ne molili malikov; isto trdi p. Montoya. Po prihodu misijonarjev pa so se kmalu pojavili razni čarovniki, ki so posnemali krščanske verske obrede in zvajali lahkoverne Guaranijce.

Nravni čut pa je vsled npravne depravacije v Guaranijcih tako otopel, da skoro niso razločevali pojma dobrega od slabega. Živelo je po več družin — sorodnih ali tudi popolnoma tujih — skupno v večjih kočah; vse družinsko in zakonsko življenje se je odigravalo javno pred vsemi sostanovalci. Živeli so popolnoma goli, bili vdani poligamiji in drugim zablodam, ki jih je zmožna npravno otopela in padla človeška narava. Tudi v javnem občevanju plemen med seboj ni vladala nobena sramežljivost in so občevali popolnoma goli, kvečjemu da so nekateri okoli ledij nosili perje ali kožo. Ko so prišli prvi Španci, se svoje nagote niso prav nič sramovali. Rakrana Guaranijcev pa je bilo tudi pijančevanje, ki se je vršilo ob vsakem pomenljivejšem dogodku: ob žetvi, ob vojni napovedi, ob kakem kolektivnem delu... Pijačo so napravljali iz fermentirane tekočine, pripravljene iz koruze. Ob dnevih, ko so popivali, so lišpali in barvali svoja telesa na vse mogoče načine, plesali in noreli. Zgodovinsko dejstvo pa je tudi, da so poleg vseh npravnih zablod bili tudi kanibali; ne samo, da so požrli vojne ujetnike, ampak so bili kanibali iz navade, si podarjali človeško meso kot posebno slaščico; če ni bilo lova, so pobijali člane drugega plemena, dostikrat celo svojega plemena.⁹

B. Španska kolonialna politika.

Španska kolonialna politika je bila povsem politika renesančne države: nasilna, imperialistična in machiavellistična; stremela je za političnim gospostvom nad indijanskimi plemeni in za njih kulturnim in gospodarskim usuznenjem za interese španskega merkantilizma in fevdalizma. Res da uradni akti in dekreti španskih kraljev govorijo odločno krščanski jezik in da zastopajo pravno enakopravnost, zaščito in pravično zamišljeno civilizatorično akcijo indijanskih plemen;¹⁰ vendar bi bilo naivno suponirati, da je španski centralistični sistem sploh mogel realizirati krščanski politični ideal svojih kraljev. Vse ameriške zadeve so definitivno reševali v Madridu: vse lje šlo skozi centralistični indijanski sosvet — Consejo de Indias — ki ga je 1511 ustanovil Ferdinand Katoliški, odtod na podkralje, odtam zopet na provincialne guvernerje; obratno je bila splošno predpisana ista uradna pot. Za centralističnim sistemom pa so se spretno uveljavljali machiavellistični guvernerji, merkantilisti in fevdalci, ki so bili večinoma značaji dvomljive etične vrednosti, to je, katoličani le konfesionalno. Tudi ne smemo prezreti dejstva, da se je tekom 15. in 16. stol. med španskimi kolonisti izobličil posebni ameriškano-španski tip — conquistadorski tip — ki se je psihično in kulturno emancipiral i od Madrida i od Rima; zato je v 17. in 18. stoletju v Paragvayu evropska kulturna orientacija igrala

⁸ Hernández: o. c. I, 79—80.

⁹ O npravni depravaciji ind. plemen prim. Hernández: o. c. I, 70—78; avtor navaja sledeče zgodovinsko zanesljive priče: Montoya, Tech, Alvar Núñez, Schmidel, Hans Staden i. dr. in podatke iz uradnih aktov; prim. tudi P. Muriel: Rudimenta iuris naturae et gentium (Venetiis 1791, l. I, disp. VIII, § 3).

¹⁰ Španska zakonodaja je za Indijance določala celo vrsto zelo pravičnih odredb: Indijancem ni bilo treba prisegati; imeli so generalnega protektorja, ki je posredoval v vsaki transakciji ali kontraktu med Španci in Indijanci; za delikte se je določila kolikor mogoče majhna kazen; v konflikatih med Španci in Indijanci so bili Španci strožje kaznovani itd. itd. Toda duh časa renesančne conquistadorske države je onemogočal strogo izvedbo zakonov. Morda centralizem sam na sebi še ni bil krivičen; glavna krivda leži na conquistadorski mentaliteti centralističnih funkcionarjev. — Celoten zakonik je izdal Karol IV. pod naslovom: Recopilación de leyes de los reinos de las Indias, Madrid 1681, 4 zvezki.

le bolj sekundarno vlogo.¹¹ Za pravilno umevanje conquistadorskega tipa je treba zelo poudariti tudi vpliv inkvizicije na španski značaj sploh; saj je inkvizicija bila »zelo popustljiva v tem, kar se tiče morale, zelo stroga, tiransko stroga z ozirom na dogme«.¹² Za centralističnimi kulisami so taki conquistadorski tipi v Paragvayu — kjer se je vršila dokaj hujša eksploatacija ko po drugih španskih kolonijah¹³ — inscenirali večstoletno tragedijo, deloma tudi sistematično iztrebljevanje indijanskega življa. Z ozirom na to moramo v luči zgodovinsko izvestnih dejstev v špansko kolonialno politiko presojati dokaj ostrazeje ko mnogi sodobni zgodovinarji.

Spretno izveden centralistični sistem je slonel na treh stebrih: vojaštvu, kolonistih in na precejšnjem delu zlasti svetnega nacionalističnega klerusa.

a) Militarizem.

Španska vojaška politika je bila imperialistična, a je naletela na odločen odpor: na eni strani so se žilava indijanska plemena krčevito branila podjarmljenja, ki je pomenjalo njih resnično suženjstvo in počasno, a mučno amalgamijo s španskimi kolonisti; na drugi strani pa so Portugalci imeli vedne konflikte s Španci radi spornega ozemlja. Interesna razmejitev Aleksandra VI. 1549 je bila le iluzorična in faktično ni mogla upostaviti odkritosrčnega sporazuma med bratskima narodoma. Portugalski kolonisti v Braziliji, zlasti v državi *do Paulo*, so zavedno netili sovražno stremljenje proti Špancem; tako zvanj Pavlisti ali Mameluki¹⁴ so leto za letom napadali špansko paragvaysko ozemlje; pri vpadih jim ni bila sveta nobena stvar in nobeno človeško življenje. Radi portugalske neloyalne kolonialne politike je Španija na meji morala vzdrževati stalne večje posadke. Imela je tako dve fronti: ofenzivno proti indijanskim plemenom, defenzivno proti Portugalcem.

Španski militarizem — ko vsak militarizem sploh — je v moralnem oziru razdiral, kar so na kulturnem polju ustvarili pozitivnega idealni civilizatorji.

b) Sistem *encomienda*.

Posebno usodno je deloval španski kolonialni sistem »*encomienda*«.¹⁵ *Encomienda* je bil pravni naziv sistema, v katerem je kralj izročil kakemu kolo-

¹¹ Prim. Lufft: o. c. I, 44.

¹² Guil. Jünemann: *Historia de la literatura española*, Freiburg i. Br. 1913, 8.

¹³ Guggenberger: o. c. II, 308.

¹⁴ Iz port. *malocas*, vpadi. — Mameluki so bili rasa portugalske in indijanske krvi, potomci Portugalca *Joaquim Ramalho*; ne portugalska vlada in ne jezuiti jih niso mogli ukrotiti. Pri sosedih so s silo ugrabljali vse količkaj uporabne Indijance in jih prodajali kot sužnje. Tudi paragvayske redukcije so večkrat napadli. Chaco-Indijanci so jih 1641 občutno porazili in 120 ujetnikov pojedli. V naslednji maščevalni vojni so Indijanci iz redukcij Mameluke tako občutno porazili, da so le-ti pozneje ropali le še po Braziliji — Samo v nekaj letih so Mameluki ujeli nad 300.000 sužnjeve.

¹⁵ *Encomienda*, izročitev; sistem so nazivali tudi *repartimiento*, porazdelitev. — Pravi prvotni namen se more jasno posneti iz besedila tozadevne zakonodaje. »*Encomiende* se ustanevile za duhovni dobrobit Indijancev, njih pouk in v obrambo v njih stiskah« (Karol V. v Cédulu 10. maja 1557; ley I, tit. 8, l. 6) »in kot nagrada za one, ki so se odlikovali v zavojevanju« (ley 14, tit. 2, l. 6). Iz tega in drugega teksta v španski zakonodaji se more z gotovostjo sklepati, da so kralji *encomiende* dovolili le v civilizatorične svrhe in pod določenimi kavtelami. Toda v praksi se *encomenderi* niso ravnali po zakonitih določilih. Uporabljali so Indijance za najtežja dela. P. Antonio Ruiz de Montoya, ki je vso bedo ubogih tlačanov videl sam, popisuje nečloveške napore, ki so jih prestajali, ko so jih *encomenderi* pošiljali po zelišče »*mate*« na Mbaracayú, odkoder »je vsakdo nesel na hrbtu po 5—6 arrob (1 arroba je 11-48 kg v provincah Laplata, drugod 11-50 kg) 10, 15, 20 in še več milj, pri tem pa je bil Indijanec dosti lažji ko brene (in mu niso ničesar dali za živež)... Koliko jih je umrlo z bremenom na hrbtu!... Koliko so jih požrli tigri po onih gorah! Samo eno leto jih je poginilo nad 60. Te razmere kričijo v nebo...« (Conquista espiritual, Madrid 1639, § VII.) Zato pa so se vsa indijanska plemena krčevito branila civilizacije v taki obliki!

nistu pravico obdačenja Indijancev kot posebno nagrado za službo; kralj mu je izročil x moških Indijancev, da so delali za kolonista, mesto da bi plačali davek kralju; kolonist pa je moral skrbeti za njih gmotni in duševni napredek. Kolonist, ki je užival privilegij encomiende, je bil »encomendero«. Ta sistem se je v praksi že izpočetka izprevergel v sistem najkrutejše eksploatacije, ker je vseboval osebno tlačanstvo. Encomendero, ki je dobil od kralja v encomiende x Indijancev, je s tem ipso facto dobil vrednost x srebrnih pesov, ki bi jih Indijanci morali plačati sicer kralju kot osebni davek; to vrednost je realiziral na ta način, da so mu Indijanci delali x dni tlako.

V Paragvayu je bil davek določen na 8 vatlov (varas) platna, ki so bili vredni po 4 srebrne reale, skupno torej 32 srebrnih realov ali 4 srebrne pese.¹⁶ Če je encomendero imel v encomiendi n. pr. 100 Indijancev, mu je encomienda donasala letno 400 zlatih pesov; od te vsote je encomendero moral porabiti eno petino za doctrinera (župnika) in je moral vzdrževati tudi majhno posadko.

Zakon je radi primitivnega izmenjalnega gospodarstva določil, da se davek mora pobirati v blagu, ne v denarju. Te določbe pa encomenderi niso upoštevali. Ljubše jim je bilo, da so Indijanci delali tlako; vrhtega so jih eksploataciji čezmerno pod pretvezo, da so manjvredna delovna sila; tako je encomendero, ki je imel večje število Indijancev, imel trajno zaposlenih po 5—10 brezplačnih delovnih moči. V praksi je obveljal običaj, da je vsak Indijanec moral delati tlako vsaj 2 meseca na leto, da je zadostil težki davčni dolžnosti; to vrsto Indijancev so zvali tlačane, mitayos ali mitarios (od quich. mita, vrsta, red), encomiende pa encomiendas mitayas. Se neprimerno večji reveži so bili pa Indijanci, ki so se uprli španskemu terorju. Če so jih Španci ujeli, so bili izročeni encomenderom vsi, moški, ženske in otroci, in so morali delati brezplačno vse življenje; bili so torej pravi sužnji, imenovani Indios originarios ali yanaconas. Značilno za нравni nivo španskih encomenderov je, da so Indijance zadnje vrste nazivali kratko »piezas« (kosi)! To so bile suženjske encomiendas de yanaconas. Sistem encomiend, zlasti v zadnji obliki »piezas«, je onemogočal družinsko življenje in normalen razvoj indijanskih plemen.

Španski kolonialni sistem pa ima na vesti še hujša grozodejstva. Lozano, Montoya, Lorenzana i. dr. poročajo, da so španski kolonisti dostikrat tudi brez povoda napadali povsem mirne Indijance in jih kot »piezas« uporabljali v encomiendah; drugokrat so jih s Pavlisti zamenjavali za blago; odtrgavali so brez povesda za vse življenje očete od družin; prevarali so lahkoverne in naivne Indijance, da so jim prodajali žene in deklice itd.¹⁷ Vse to je bilo mogoče le, ker je vse javno življenje resnično otroval in prevladal conquistadorski duh; duh eksploatacije in etične otopelosti, ki je poznal le en cilj: brezmejno teženje po materialnem blagostanju conquistadorske kaste, ki se je v praksi posluževala vseh sredstev, čeprav se je smatrala za eminentno katoliško.

Treba je poudariti zgodovinsko dejstvo, da španska zakonodaja in dekreti kraljev take zlorabe in suženjstva splošno niso sankcionirali. Grozodejstva so bila delo privatne spekulacije.

c) Španski klerus in Indijanci.

Kolonisti so Indijance splošno smatrali za duševno manjvredna bitja, nekateri celo za živali. Vpliv tega mnenja se opaža celo pri precejšnjem delu španskega klerusa. Fray Tomás Ortiz je svojo sodbo o Indijancih zaključil z besed-

¹⁶ Drugod pa je bil davek 4-50 srebrnih pesov; vendar tudi to ni bilo povsem stabilno in se je davek zelo menjaval. Danes je 1 srebrn peso vreden 5 srebrnih kron; v kolonialni dobi pa je denar imel faktično dokaj višjo vrednost. — Za razmere v Južni Ameriki je bil tak davek zelo krivičen, saj je Indijanec dober kos življenja moral tlačniti samo za vsiljenega mu kralja!

¹⁷ Prim. Hernández: o. c. II, 85—107.

dami, da »Bog nikoli ni ustvaril ljudstva bolj pogreznjenega v strasti.«¹⁸ — »Bilo je mnogo redovnikov, ki so bili uverjeni, da to niso bili naravni ljudje.«¹⁹ — Toda, četudi zgodovinsko zanesljivo ni mogoče ugotoviti, kako velik del klerusa je živel v tem predsodku, je vendar pozitivno gotovo, da so bili plemenski predsodki pri mnogih tako izraziti, da so v cerkveni praksi indijanska plemena smatrali za nevredna, da bi bila enakopravna z belo raso pred cerkvenim forumom. Tudi je klerus v splošnem imel iste kulturne ideale ko conquistadorji — veličino španske monarhije in konsolidacijo njene kulture v Ameriki — le sredstva in končni vrhovni vidiki so bili različni: conquistadorji so z imperialističnega vidika z orožjem in nasiljem usužnili indijanska plemena za svoj nacionalni merkantilizem, klerus pa je pospeševal špansko penetracijo med indijanska plemena bolj z visokega vidika srednjeveškega socialnega ideala krščansko urejene monarhije. Morda nikjer drugod cerkev in država nista bili tako tesno združeni ko v španski Ameriki, saj je kralj imel prezentacijsko pravo pri nastavljanju opatov in škofov, kar je vplivalo usodno na cerkvene razmere in so se splošno nastavljali le možje, ki so bili cesaropizmu pogodu. — Od 706 škofov španske kolonialne dobe je bilo kreolov samo 55, vsi drugi so bili importirani iz Španije.²⁰

Dokazi za nacionalistično ozkosrčnost tega klerusa: Škof Fray Julián Garcés je okoli 1535 papežu Pavlu III. pisal med drugim: »... Sedaj moram še govoriti proti onim, o katerih sem dožgal, da domačine sodijo črnogledno, in ovreči najničevnejše naziranje onih, ki jih (Indijance) imajo za negodne in jih obtožujejo, češ, da jih je treba vreči iz cerkvenega občestva...«²¹ Pavel III. je v brevu Pastoralis officium 29. maja 1537 in v buli Veritas ipsa 2. jun. 1537 uradno potrdil, da je prejel take informacije. Celotno na cerkveno hierarhijo so vplivali plemenski predsodki; tako rabi 3. limanski koncil 1583 izraziti: *Indis ac Aethiopicis ceterisque personis miserabilibus; imbecillis animas...*²²

Poudarjam pa izrecno, da je bilo stališče učeniške cerkvene oblasti drugačno. Rim ni razločeval raznih kast v paragvayski cerkvi, temveč samo enakopravne vernike. V navedenem brevu Pastoralis officium poudarja Pavel III., da so Indijanci kot ljudje, ki morejo verovati in se zveličati, enakopravni s Španci; izrekel je ekskomunikacijo *latae sententiae* nad vsemi, ki bi zaslužili kakega Indijanca. Tudi 2. limanski koncil 1567 in 3. 1583 sta odredila, da v cerkveni praksi ne sme biti razločka med kolonisti in onimi Indijanci, ki žive po veri. Kljub jasnemu stališču cerkve so pod vplivom plemenskih predsodkov v 16. stol. nekateri uvedli čudno prakso, da Indijanci niso smeli prejemati sv. obhajila vsako leto, dostikrat celo po več let ne; tudi na smrtni postelji se jim je odrekala sv. popotnica.²³ Še 1597 poroča jezuit Olivares: »Ko smo se odločili podeliti (Indijancem) sv. obhajilo, se je v glavnem mestu (Santiago de Chile) vzdignil velik hrušč, češ, da je to novotarija; celo pobožne in značajne osebe so to imele za sramotenje same božanske osebe našega Gospoda Jezusa Kristusa.«²⁴ Tudi sinoda v Pazu se je še 1638 bavila s tem problemom, kar dokazuje, da posledic globoko ukoreninjene plemenske mržnje ni bilo mogoče docela zatreti.

Plemenska mržnja in uvedba kast v cerkveni praksi duhovništva v kolonijah je bila v interesu španskega kolonialnega merkantilizma in fevdalizma;

¹⁸ G ó m a r a : *Historia general de las Indias* 217.

¹⁹ H e r r e r a : *Historia*, déc. 2, l. 2, c. 15.

²⁰ G u g g e n b e r g e r : o. c. II, 308. — Patronatno pravo je določal konkordat 11. jan. 1753 (cfr. »Bogoslovni vestnik« 1923, str. 315). Ni mi pa znano, kak usus je veljal pri nastavljanju škofov pred imenovanim konkordatom.

²¹ Francisco Javier Hernández : *Colección de Bulas, Breves y otros documentos relativos á la Iglesia de América y Filipinas*, Bruxelles 1879, I, tr. 2, sec. 1.

²² Concil. Lim. III, act. 2, c. 19.

²³ José de Acosta : *De procuranda indorum salute*, l. VI, c. 8.

²⁴ E n r i c h : *Historia de la Compañía de Jesús en Chile* I, c. VIII, n. 21.

ni pa bila v interesu krščanstva, ki ni moglo dosledno uveljaviti ideje kozmopolitizma, vesoljnega bratstva vseh plemen. Zato je umljiv energičen nastop apostolskih mož, ki so hoteli udeležiti i med Indijanci krščanski kozmopolitizem: Bartolomeja de las Casas, sv. Petra Claverja i. dr.

Kot posebno izrazita reakcija proti nasilnim metodam španske kolonialne politike pa so jezuitske redukcije.

C. Postanek redukcij.

1604 je jezuitski general p. Claudio Aquaviva južni del peruanske jezuitske province povzdignil v samostojno paragvaysko provinco. Prvi provincial p. Diego de Torres Bollo pa je vsled veïikih ovir mogel prevzeti vodstvo nove province šele 1607. Sele po tem letu so jezuiti začeli s smotrenim misijonskim delovanjem med paragvayskimi Indijanci. V to dobo spadajo prvi poskusi **redukcij**, to je stalnih, od Evropecev in črncev izoliranih naselbin Indijancev pod vodstvom jezuitov; redukcije pa so po 1654 imele tudi naslov *doctrinas*, ki je označeval samostojne jezuitske župnije. Na prošnjo guvernerja Hernandariasa je konec 1609 p. Torres poslal nekaj jezuitov med Indijance. Prvo redukcijo, San Ignacio Guazú, sta ustanovila 29. decembra 1609 rektor asunciónskega kolegija p. Marciel de Lorenzana in p. Francisco de San Martín. 1611 je prevzel vodstvo p. Roque González de Santa Cruz in ustanovil 1615 red. Santa Ana in Itapúa, 1620 Concepción, 1626 San Nicolás, San Javier in Yapeyú; 1628 Candelaria del Ibicuiti, Candelaria del Caazapimíni, Asunción del Iyúí in 1. nov. 1628 Todos Santos del Caró, kjer je nekaj dni potem umrl mučeniške smrti. Vse te redukcije so bile na ozemlju **Paraná** in **Uruguay**.

Istočasno s p. Lorenzonom sta šla iz Asuncióna v **Guayrá** (med rekama Iguazú in Paranapanema, ki se stekata v Paraná) pp. José Cataldino in Simón Maceta, ki sta junija 1610 ustanovila red. Nuestra Señora de Loreto (Paranapanema) in San Ignacio (Pirapó). P. Antonio Ruiz de Montoya pa je 1622 ustanovil red. San Javier (Tayati), 1625 Encarnación (Nautingui) in San José (Tucuti), 1626 San Miguel (Ibituruzú) in San Pablo (Iñeay), 1627 San Antonio (Ibiticoi), Concepción (Gualacos) in San Pedro (Gualacos), 1628 Los Siete Arcángelos (Tayaoba), Santo Tomás in Jesús María. Te redukcije pa so zelo pogosto napadali Pavlisti in jih v par letih vse uničili. Samo 1628—1630 so iz teh redukcij ugrabili nad 60.000 Indijancev.²⁵

Okoli 15.000 Indijancev, ki so ušli Pavlistom iz guayráskih redukcij, se je 1631 pod vodstvom p. Montoya naselilo na ozemlju Itatín (med 19—22° juž š. ob levem bregu Paragvaya), kjer so se 1632 ustanovile te-le redukcije: San José, Santos Angeles, Encarnación in Santos Apóstoles Pedro y Pablo; vse so pa še isto leto uničili Pavlisti. Kmalu nato so pa jezuiti na drugem kraju ustanovili z ostalimi Indijanci San Ignacio in S. María de Fe.

Nato so jezuiti pričeli z novimi redukcijami na teritoriju **Tape** (današnji Rio Pardo, Cachoeiro in Bagé v braz. Rio Grande do Sul); 1632 San Miguel, Santo Tomás (Ibicuaçu) in Santa Teresa (Yacui); 1633 Natividad (Ararrica), Santa Ana (Yacui), San Joaquín (Yacui) in San José de Itacuatía; 1634 Santos Cosme y Damián (Añendá) in San Cristóbal (Pardo); 1635 Jesús María (Pardo). 1636 so Pavlisti napadli najbližnje redukcije okoli Jesús María in San Cristóbal in vse uničili; 1638 so uničili Santo Tereso, iz ostalih redukcij pa so se izselili vsi redukcijski Indijanci dalje proti zapadu.

Po ponesrečenih poskusih v Guayrá, Itatín in Tape so jezuiti začeli 1641 nove definitivne redukcije na bolj varnih krajih ob reki Paraná in Uruguay, kjer so ostale še nekatere redukcije iz začetka 17. stoletja. Skupina redukcij ob reki **Paraná**, ki je politično spadala pod paragvaysko gubernijo (Asun-

²⁵ Pismo guvernerja Pedra Esteban de Avila Filipu IV. 12. oktobra 1637.

ción), je obsegala sledeče definitivne redukcije: San Ignacio Guazú, San Cosme, Itapúa, Candelaria, Santa Ana, Loreto, San Ignacio Miní in Corpus, katerim sta se 1669 priklopili še dve itatinski redukciji Santa María de Fe in Santiago (prejšnji San Ignacio). Skupina ob Uruguayu, ki je spadala pod laplatsko gubernijo (Buenos Aires), je obsegala: San José, San Carlos, San Javier, Mártires, Santa María la Mayor, Apóstoles, Concepción, Santo Tomé, La Cruz in Yapeyú na desnem bregu, San Nicolás in San Miguel na levem bregu. Vseh redukcij do 1670 je bilo torej 22. Poznejše nove redukcije so bile še ob Paraná: Jesús (1687), Santa Rosa de Lima (1697) in Trinidad (1706); ob Uruguayu pa koncem 17. stoletja: San Luis, San Borja, San Lorenzo, San Juan in 1707 Santo Angel. Teh trideset redukcij je tvorilo temelj avtonomne krščanske države, ki je obstajala od nove definitivne ureditve redukcij 1641 do 1768, ko so bili jezuiti nasilno izgnani iz Paragvaya. Po letu 1746 so se v Tarumá (severovzhodno od Asuncióna) ustanovile še redukcije San Joaquín in San Estanislao in v Itatinu Belén; vendar pa teh niso več prištevali k avtonomni paraguaysko-guaranijski državi, ker še niso dosegle 20letnega kontribucijskega roka in so bile vrh tega zelo oddaljene od ostalih dveh skupin, Belén pa je bila med plemenom Mbayá.

Poleg teh redukcij pa je bilo med Indijanci Moxos v severni Boliviji 16 redukcij, ki pa so spadale pod jurisdikcijo peruanske province. V južni Boliviji pa je bilo med Indijanci Chiquitos, ki so spadali pod jurisdikcijo paraguayske province, 11 redukcij.

(Dalje.)

Pregled.

DOMAČE ZADEVE

PRED ODLOČILNIM TRENUTKOM.

Ljubljana, 21. septembra.

So ljudje, ki morebiti iz prirojene črnoglednosti v politiki samoradikalnega režima vidijo sistematično pripravo za diktaturo, s katero bi se mogel naš brezupno zavoženi notranji položaj »rešiti« v smislu velebrskega državnega programa. Zlasti se zdijo usmerjene k temu cilju izpremembe v armadi, ki jo režim z redukcijo prečanskih častnikov »en masse« spreminja v izključno srbsko, ostalemu častniškemu zboru daje privilegirano stališče pred civilnim uradništvom in sploh vso skrb osredotočuje okoli armade. Poizkus rešiti pereča državna vprašanja z armado, je spriči bolgarskega, grškega, italijanskega in španskega zgleđa danes sploh jako mikaven. Vendar pa mislimo, da radikali, če že med njimi ne zmaga vpliv k poštemu sporazumu nagnjenih elementov, ne bodo dali prednosti takemu opasnemu eksperimentu pred svojim dose-danjim sistemom »fortvuršljanja« in »nadmudrivanja«, kateri njihovemu samovoljnemu režimu ohranja videz parlamentarnega demokratizma in katerega res mojstrsko razumejo.

V svrhu ohranitve tega sedanjega načina vladanja, ki se kljub njihovi spretnosti

v raznih kombinacijah le z veliko težavo ohranjuje, so radikali skušali ob priliki katoliškega shoda zvatiti v vlado SLS. So odločevali pri vladi je končni namen vsake resne ljudske stranke, ki hoče pomagati pri dograditvi države in ne pri njeni dekompoziciji. SLS je politiko principijelnega nesodelovanja, kakor so jo Hrvati proglašili, vedno odklanjala in Radičevi abstinenčni taktiki po pravici pripisuje velik del krivde na zavoženosti naših notranjepolitičnih razmer. Kajti taktika nekooperacije pride v poštev le, če so izčrpana prav vsa druga sredstva borbe, dočim so se Hrvati zagrizli vanjo, ko je bila dana na vse strani možnost preprečiti uzakonjenje centralizma. Tako pa je položaj danes malodane brez izhoda, ko radikali, ki so jih v njihovi velebrski ideologiji utrdili prečanski demokrati s svojim slepim, mehanizujučim in izenačujučim etatizmom, po izločenju demokratov in ob abstinenčni Hrvatov morejo svoj koncept tirati do konca. Bližajoč se SLS, so zato stavili propozicije, ki niso v duhu na narodnostni enakopravnosti slo-nične kooperacije, marveč pomenijo zgolj »podjelu vlasti« (toliko portfeljev meni, toliko tebi), ne pa resnične rešitve v smislu avtonomizma, ki ga radikali perhorescirajo tudi zato, ker predpostavljajo izvestno finančno samostojnost dežela, dočim so oni mnenja, da so gospodarski viri prečanskih

krajev izključno za to, da se krmi strankarski režim v centrali. Tudi nočejo niti najzmernejši radikali slišati o avtonomiji Bosne. Zato ne morejo računati na to, da bi jim SLS pomagala voditi državne posle.

Kakor gre danes, dolgo ne more iti naprej. Napetost je dosegla svoj maksimum. Spričo takega položaja znači Radičeva abstinencijska taktika seveda tudi svoje vrste pozitiven faktor, ker onemogočuje nadaljnje zavlačevanje in žene stvari do hitrejšega konca, naj bo že tak ali drugačen. Z demokrati, kakor to misli Davidović, rešitev tega neznosnega položaja tudi ni mogoča, ker je ozdravljenje države na podlagi liberalnega etatizma, ki je povsod v Evropi bankrotiral, nemogoče in narodi rajši prenašajo diktaturo reakcije nego lažidemokracijo liberalizma. Razplet položaja s pomočjo demokratov je mogoč le, če korenito izpremenijo svojo ideologijo. S hrvatskim blokom in muslimani pa je mogoča zgolj borba, da se režim strmoglavijo, pozitivnega skupnega programa za preustroj države pa ni in notranja enota v tem oziru med Hrvati in Slovenci je rahla.

Na vsak način se bližamo z vedno naglejším tempom trenutku, kjer bo nemogoča vsaka polovičarska rešitev našega problema.

Dr. B.

SVETOVNA POLITIKA

VOJAŠKA REVOLUCIJA V ŠPANJI.

Najbolj pereči problem Španije je odnekad federalistični. Španska država je zgodovinsko nastala iz zgodovinskih pokrajin stare in nove Kastilije, Leona, Galicije, zgornje in nižje Andaluzije, Asturije, Estremadure, Murcije in Valencije, Aragonije s Katalanijo in Valencijo, Navarre in Baskov, ki so se v boju zoper Arabce medseboj po dinastičnih zvezah združile, ohranjujoč vsaka zase svojo ustavno, upravno in finančno neodvisnost. Provincialne posebnosti so se do današnjega dne ohranile, posebno rezko pa je nasprotje med Kastilijo, koje dialekt je postal državni jezik, in med Katalanijo, kjer je izpočetka šlo za renesanso katalanskega jezika in kulture, prešlo nato v zahtevo po administrativni samoupravi ter se je danes že prelevilo v pravo neodvisnostno gibanje. To je krivda liberalnih vlad, ki so s svojim odporom proti katalanščini, katere niso hoteli trpeti niti pri verouku, dosegle, da se je poleg katalanskega regionalističnega gibanja, ki je zgolj avtonomistično, pojavilo v najnovšem času nacionalistično, katero je naravnost separatistično.

Habsburžani, pod katerimi je Španija v sredi 16. stoletja stala na višku svoje moči, so pustili provincam njihove zgodovinske privilegije, dasi so jih proti koncu začeli že hudo omejevati, a Burboni, ki so zavladali leta 1700., so pa francoskem vzorcu začeli

sistematično s popolnim centralističnim absolutizmom in ukinili deželne stanovske zbornice. Ker so tudi centralno- in južno ameriške kolonije ter Mehiko vladali pod obliko vice-kraljestev strogo centralistično, so se le-te tekom 18. in 19. stoletja, izkoriščujoč francosko tujevladje v materski deželi in temu sledeče državljanske vojske, z moralno in materialno pomočjo Anglije zapovrsti osvobodile; tudi Kubo je Španija na ta način izgubila. Ko se je tekom 19. stoletja izcimila v Španiji politična orientacija v »exaltados« (poznejše liberalce) in »moderados« (poznejše konservativce), ki se je potem do današnjih dni stabilizirala, in sicer po angleškem vzorcu tako, da si obe stranki alternativno v vladi sledita, — so liberalci postali nositelji centralizma, uzakonjenega po ustavi leta 1876., dočim so konservativci, ki so dali Španiji v našem času njenega največjega še danes živečega državnika, Mauro, bolj naklonjeni avtonomizmu, oziroma federalizmu. Med popolno anarhijo, ki je vladala v Španiji od leta 1868. do 1874., je federalizem igral najvažnejšo vlogo, tako da se je 1873. leta proklamirala federalistična republika, ki je pa kmalu podlegla monarhistom pod vodstvom častnikov. Nato izdelana monarhistično-konstitucionalna ustava je kopirana po francoski, dežela je razdeljena v 49 umetno razmejenih provinc, občinska uprava ima svoje zastopstvo (ayuntamiento), koje predsednik (alcade) se pa upravi od vlade po kraljevskem dekretu ojkroira, kakor stoji tudi od občinskih ajuntamentov izvoljeno provincialno zastopstvo neposredno pod vladnim gubernadorjem. Od Maure predlagana občinska avtonomija ni prodrla kakor tudi ne provincialna avtonomija za Katalanijo, čeprav jo je podpiral celokupni episkopat, ki sedi eo ipso v senatu in tvori v Španiji mogočni politični faktor, kakor tudi katoliški delavski sindikati in močna katoliška Kmetijska zveza. Zato je čisto naravno, da se zmerni regionalizem mora umikati skrajnemu separatističnemu nacionalizmu pod vodstvom Nouguesa, in da separatistično katalansko gibanje izrabljajo zase socialisti in komunisti, ki vsled po vojni nastopivše proletarizacije Španije čezdalje bolj pridobivajo na terenu.

Obe najmočnejši stranki dežele sta tekom zadnjih 50 let, odkar je nastopil vladati kralj Alfonz XII. in se je končal dolgotrajni dinastični boj med »kristinci« in »karlisti«, parlamentarizem privedli do popolnega absurda. Politično življenje Španije se odigrava popolnoma izven ljudstva in predstavlja samo golo borbo za moč med liberalno in konservativno stranko, ki pa sta tudi vsaka zase razdeljeni v razne frakcije, v katerih klikarski motivi igrajo glavno vlogo. Razlika v kulturnem naziranju ni nobenega praktičnega pomena v borbi strank, kajti tudi liberalci so, dasi svobodomiselnostni

jansirani, praktični katoličani. Več načelnosti je v konservativcih, kateri pa so tudi medseboj hudo po ozkih partizanskih vidikih diferencirani. Vlade ne stvori parlament, ampak vsaka vlada, ki pride perijodično po temnih potih do oblasti, si svoj parlament s podkupom — letos so glasovi veljali po 60 do 100 durov — sama ustvari. Dejansko vlada vsakokratni ministrski predsednik. Ta način vladanja, ki obstoji v tem, da obedve stranki menjujeta svoji vlogi, se da vzdržati le s koruptno upravo, kar ima svoje najtežje posledice na finančnem polju. Ljudstvo je prišlo do tega, da se političnega življenja sploh več ne udeležuje, da je strankarska borba popolnoma kompromitirana in da se vsi pošteni elementi udeležujejo izven politike. Medtem ko politika zanima zgolj afariste in tira Španijo, ki ima po svetovni vojni sijajne možnosti mednarodnega političnega in gospodarskega napredka, v propad, cvetijo literatura, umetnost in znanost, ker jim najboljši posvečajo vse svoje moči, ne hoteč jih trošiti na areni politične borbe. To ima seveda svoje slabe posledice. Korist imajo od tega na eni strani vojaški krogi, ki so v Španiji odnekadaj izvajali vsak prevrat, na drugi strani pa španski socialisti. Ti slednji so se po svetovni vojski čezdaljebolj zradikalizirali, ker si stojijo danes v Španiji nasproti čezmerno obogateli veleindustrijski bančni koncerni in proletariat; toda tudi socialistična opozicija je sfrakcionirana in nosi pečat sindikalizma, težeč po sovjetskem vzoru za združeno organizacijo produkcije; vrh tega se ti skrajni sindikati med seboj ljuto pobijajo (Syndicato libro in Syndicato unico). Ta revolucionarni radikalizem, ki je zelo nasilen, praktičnih uspehov pa ima bore malo, je voda na mlin častniškimi organizacijam, takozvanim juntam, ki svoj vzor vidijo v generalu Primu, kateri je v letih 1868/70 skušal premagati špansko politično anarhijo z močno roko in poštenimi nameni. Španske junte nimajo notranje zveze z laškim fašizmom, ampak so star domorodni produkt, seveda obstojajo z fašizmom nekatere analogije. To so brezdvoma pošteni vojsčaki, ki jih kaotično stanje države boli, razun težnje po poštenju v javnem življenju pa težko da bi imeli določeno politično koncepcijo, in spričo splošno nezdrave atmosfere tudi med njimi osebnosti ne igrajo ravno zadnje vloge. Da so junte proti komunistom, ni čudno, toda niso direktno odvisne od velepridobitnih krogov in je njihovo reakcionarstvo zato zaenkrat tako-rekoč bolj ideološkega značaja; da so zoper separatiste, je tudi naravno; ne ve se pa še, kakšno stališče zavzemajo napram avtonomizmu, oziroma regionalizmu, kakor se to imenuje v Španiji.

Notranjepolitični položaj Španije pa se je hudo zapletel še po maroški kampanji. Španija je v tem oziru žrtev angleško-fran-

coskega boja za prvenstvo. Španija bi Maroko rada zapustila, če bi ji Anglija vrnila Gibraltar. Ker pa ta na to seveda ne misli, se Španija maroškega rifa, kjer se nahajajo tudi rudniki, krčevito drži in varuje internacionaliteto Tangeňa, katerega pa hoče Francija kot protiutež Gibraltarju spremleniti v svojo posest. Tako Anglija Španijo podpira, Francija pa maroške primorčane oborožuje in ščuva na vojsko zoper Špance, ki tam od leta 1921 dalje doživljajo v gverilski vojski z Abd el Krimom poraz za porazom in mečejo v to brezupno kampanjo milijon za milijonom denarja in tisoče ljudskega materiala, vsled česar je ta vojska ljudstvu skrajno obsovaržena. Ti porazi so najboljše agitacijsko sredstvo za vse opozicijske stranke: za konservativce, ki slučajno zdaj niso na vladi, za socialiste, ki agitirajo s tem proti imperializmu, za republikance, ki podtikajo vse neuspehe monarhizmu, za katalanske regionaliste in nacionaliste, ki zelo upravičeno obdolžujejo za vse to liberalni centralizem, in za jarmiste, ki bi radi na španskem prestolu videli Don Jaima. Častniške junte pa kažejo na liberalce kot na korupcioniste, ki vodijo vojsko v rifu samo radi rudnikov, na skrivnem mešetarijo s Francijo, vojsko vodijo deloma samo za videz, ne podpirajo generalov, ampak so s svojimi manevri krivi porazov, zraven pa zaslužijo pri maroški aferi z borznimi špekulacijami težke milijone. Zdjaj so pa položaj tudi dejansko izkoristile, liberalni kabinet »pokvarjenih civilistov« vrgle in pod vodstvom Primo de Rivera ustanovile vojaško diktaturo, ki se je s soglasjem krone uveljavila čisto mirno ter ne kaže pri tej priliki običajnih krutih metod. Ukinjene so pa začasno svoboščine ustave, na katere pa Španci itak ne dajo počenega groša.

Uspeh te revolucije je zaenkrat še dvomljiv. Politični cilji junte so še jako nejasni, orientacija zgolj negativna, namreč odpor proti izkvarjenemu liberalnemu parlamentarizmu. Glavni problem Španije je federalizacija, ki bi zbudila speče sile starih pokrajinskih kultur, pritegnila v svoj krog tudi Portugallijo in zopet zvezala z materinsko deželo tudi špansko govoreče države centralne in južne Amerike. S tem je zvezan tudi gospodarski in socialni problem, ki terja rešitve v smislu krščanskega socializma. Pogoj je dan v mladem Partido Social Popular, katoliški ljudski stranki, ki zahteva municipalno avtonomijo, samoupravo Katalanije in socialne reforme v duhu okrožnice »Rerum Novarum«. Tretji problem je pametna zunanja politika brez imperialističnega avanturizma. Danes je še vprašanje, ali bo vojaška diktatura znala in hotela te probleme v tem smislu rešiti. Če ne, bo tvorila zgolj epizodo v burnem metežu javnega življenja Španije. Cosmopolita.

KATALANSKI AVTONOMISTIČNI POKRET.*

Barcelona, 25. maja 1923.

Začetek katalanizma leži na literarnem polju. Leta 1859 so bile upostavljene »Juegos Florales« (Poetische Blumenspiele), ki so se slavile v Barceloni že tekoma 14. in 15. stoletja. Za geslo imajo »vera, domovina, ljubezen«, in nudijo tri nagrade za najboljše pesnitve na ta temata ter so inavgurirale preporod katalanske literature, ki je dobila velik razmah in v veliki meri gojila katalanstvo. Največji katalanski pesnik je bil Jacinto Verdaguer, ki je, 18 let star, dobil nagrado v teh »cvetličnih igrah«.

Zelo važno dejstvo v katalanskem gibanju je bila skupščina, ki se je vršila v Manresi l. 1892, na kateri so bile odobrene sloveče manreške resolucije: Uvedba katalanščine v šolo, cerkev, v sodiščih in v upravnih korporacijah. Katalonci bi morali biti v njih vsi uradniki. Velik vpliv je pridobil zadnja leta 19. stoletja g. dr. Morgades, škof v Vichu in Barceloni s svojimi spisi, ki so priporočali pridige in verski pouk v katalanščini. V javnih državnih šolah v Kataloniji se podaja ves pouk v španščini razen katehizma, ki se je nepretrgoma poučeval katalansko. Romanones, liberalni minister prvih let tega stoletja, je izdal kraljevski odlok, ki je ukazoval pouk katehizma v španščini. Protestno gibanje je bilo veliko v celi Kataloniji, vsled česar je morala vlada odlok umakniti.

Z dr. Robertom, zdravnikom velikega slovesa, se je pravzaprav šele začela aktivna udeležba katalanstva v španski politiki. Najprej se je odlikoval kot župan v Barceloni. Izvoljen za poslanca istega mesta l. 1901, je postavil v državnem zboru na dnevni red katalanski problem. K nesreči je prav kmalu umrl nagle smrti. V letih 1901 do 1905 se je začelo v Barceloni veliko republikansko gibanje pod vodstvom Lerrouxa, brezdvoma po centralističnih elementih favorizirano, da bi se borili indirektno proti rastočemu katalanstvu. V katalanstvu sta bili v tem času dve tendenci, ena reprezentirana po »Liga regionalista«, ki se je odkrito udeleževala dela v vseh političnih organizmih, in druga, »Unió catalanista«, bolj radikalna, ki je raje skušala ljudstvo pridobivati za svoja načela brez udeležitve v političnih bojih.

Leta 1905. je s pretvezo raznih napadov katalanskega satiričnega lista »Cuent« in drugega časopisa »Veu de Catalunya« španska vlada izdal zakon, ki je izročil vojaškim sodiščem sodbe o tiskovnih deliktih

proti armadi. To je izzvalo veliko gibanje združenja »Solidaridad Catalana«, ki je združilo vse politične sile levice in desnice, razen lerrouxistov. Pri splošnih volitvah leta 1907 je dobila »Solidaridad« 42 poslancev izmed 44, ki jih voli Katalonija. Konservativna vlada, ki ji je načeloval Maura, je tedaj predložila zakonski načrt o avtonomni upravi, ki so ga po nekaterih spremembah pristaši Lige akceptirali. Medtem so se zaigrano borili proti njemu liberalni elementi in tudi radikalni katalanski levičarji. Maurova vlada je padla, preden je senat mogel načrt odobriti.

Največji korak v katalanskem vprašanju se je storil s tem, da se je ustanovil »Mancomunidad« (Vzajemnost) l. 1913. Ustvaritev kulturnih centrov za vse sloje, ljudskih knjižnic v mnogih krajih, ceste in telefoni so spravile katalansko gibanje na deželo; isti učinek je imelo tudi organiziranje potujočih tečajev za kmetijstvo, premovanje živine itd.

Marca 1908 se je ustanovila v Španiji takozvana nacionalna vlada z zastopniki iz vseh strank, ki je pa kmalu padla. Mancomunidad je zbral okoli sebe vsa združenja Katalonije in je bil odobren katalanski statut, kateri je bil predložen novi liberalni vladi pod predsedstvom Garcia Prieta. Ta statut je bil odobren tudi po vseh političnih strankah Katalonije in je zahteval široko avtonomijo. Z ozirom na neugodni sprejem, na katerega je naletel ta predlog v državnem zboru, so katalanski poslanci zapustili zbornico. Vlada je morala podati ostavko in sledil je liberalec Romanones, ki je naložil v ta namen sestavljeni komisiji, sestoječi iz vseh šefov političnih klubov, izdelavo statuta za Katalonijo. Konservativci pod Datom v to komisijo niso hoteli vstopiti in vsled tega tudi katalanski poslanci niso vstopili.

Resno socialistično sindikalistično gibanje v Barceloni 1919 je prisililo, da je katalanska borba ponehala.

Vsled katastrofe, ki jo je utrpelo špansko orožje v Maroku spomladi 1921, se je vnovič stvorila vlada pod predsedstvom Maura, v katero je vstopil Cambó, eden glavnih propagatorjev katalanske avtonomije. Z ozirom na to, da je parlamentarna borba za avtonomijo ostala brezplodna, se je inauguiralo v mladini odkrito separatistično gibanje, ki si je nadelo ime »Acció Catalana« in ki je ob zadnjih volitvah dobilo 15.000 glasov v Barceloni.

ANGLEŠKI SVETOVNI IMPERIJ.

Dne 1. okt. se zbere v Londonu državna konferenca britanskih ministrskih predsednikov, to je šefov vlad vseh dominijonov Britanije in irske republike.

Zadnja državna konferenca se je zbrala leta 1921. Takrat se je postavilo načelo, da mora zunanja politika Britanije biti izraz

* Ta dopis, ki smo ga prejeli iz Barcelone maja t. l., je postal spricho prevrata v Španiji sedaj aktualen. Ime pisca, odličnega katalanskega kulturnega delavca, iz umevnih razlogov sedaj ne moremo več imenovati.

volje vseh britanskih držav in ne samo Anglije. Spričo razsežnosti svetovne britanske države, ki ne dovoljuje stalnega stika tako med materinsko zemljo in prekomorskimi dominijoni kakor med dominijoni samimi, je uresničenje tega načela v polni meri kajpada nemogoče in ostane voditelj zunanje politike slejkoprej najmočnejša stranka v Angliji; pač pa je mogoče po smernicah, ki se ugotovijo na državnih konferencah, to politiko vsaj v glavnem soglasiti z željami in nazori dominijonov. Tako je zблиžanje med smernicami angleške in ameriške politike, ki je vedlo do znane pogodbe o odplačevanju medvojnega dolga Anglije Ameriki, bilo rezultat tozadevne inicijative dominijonov na državni konferenci leta 1921. Dominijoni so tudi mnogo doprinesli k mirni rešitvi spora s Turčijo, ker so odločno odklonili sodelovanje pri eventualni vojski.

Letošnja državna konferenca bo stala pred važnejšimi in dalekosežnejšimi nalogami nego prejšnja. Med Anglijo in Francijo se vrši tiha, toda tembolj trdovratna borba za premoč v Evropi in na Orientu, ki zadobiva prav poseben značaj vsled okolnosti, da ste obe državi tesno navezani druga na drugo. V osredju tega boja je seveda nadvlada nad svetovnim trgom, eksploatacija od vojne oslabe Evrope, slabokapitalnega Orienta in kolonij ter konkurenca za trgovinske in velepridobitne koncesije.

Dominijoni pa se imajo tudi razgovoriti o svojih medsebojnih odnosih. Danes je tudi Irska faktično britanski dominijon, Indija je na poti vsaj do avtonomije, arabske dežele se prelevljajo po zgledu Egipta v zavezniške države. To spreminja polagoma strukturo velikobritanskega gospodarstva in zahteva nekakega bolj juridičnega opredeljenja medsebojnih odnosov, ki so dozdaj v formalnem oziru bili skoro čisto nedoločeni. Notranji dejanski spoj med državami Britanije pa je zelo soliden, kar je največje jamstvo za prospeh tega imperija. J. K.

SVETOVNA POLITIKA SOVJETSKE RUSIJE.

Politična pozornost sovjetske Rusije podobno bivši carski ni obrnjena toliko na zapad, kolikor na vzhod. Razlikuje se pa od carske tako po svojem temelju kakor po metodah. Temelj sovjetski vzhodni politiki se je položil v spomenici »Zveze za osvobodjenje vzhoda« leta 1918. v Moskvi, v kateri se postavljajo vsem vzhodnim narodom sledeče politične smernice: Zjedinjene države Azije, odprava vseh monopolov, koncesij in gospodarskih privilegijev inozemcev v Aziji, popolna svobodna trgovina in odprava carine po vsem azijskem teritoriju, odprava kast.

Sovjetska vlada ni ostala pri besedah. Anulirala je vse carske pogodbe, po ka-

terih se je razširjal politični in gospodarski imperijalizem Rusije na vzhodne narode, predvsem konvencijo glede Carigrada in Perzije. V prvi vrsti se je prizadevala svojim muslimanom dati ali popolno neodvisnost ali avtonomijo, oziroma svoje muslimanske pokrajine spremeniti v federativne države Rusije in je iz Taškenta napravila agitacijsko središče za osvoboditev vzhodnih narodov. Nove pogodbe s Turčijo, Perzijo, Buharo, Hivo in Afganistanom so tem državam zagurale popolno nedotakljivost in jih zavarujejo tudi proti Angliji. Ta sovjetska politika je tudi mnogo pripomogla k neodvisnostnemu gibanju v Indiji ter v arabskih deželah.

Anglija je to politiko paralizirala s tem, da je ob mirovnih pogajanjih v Lozani znala pridobiti Turčijo na svojo stran, zbudila nezaupanje napram komunistični Rusiji tudi v agrarno-fevdalnem Afganistanu in Perziji, pomirila Indijo z začetkom samouprave in Arabcem zagotovila neodvisno državo. Seveda Orientalci lokavo nihajo med Anglijo in Rusijo.

Odločno in trajno premoč si je znala Rusija priboriti na daljnem mongolskem vzhodu, zlasti ko si je po zmagi nad sibirsko vlado Kolčaka priborila prosto pot do Tihega oceana. Mongolija je po ruskem orožju osvobojena, Japonska pa je bila letos prisiljena, da se začne z Rusijo pogajati, pri čemer ima Rusija vse šanse na svoji strani. Strahoviti potres na Japonskem je dal Rusiji v roke dobro politično orožje proti Angliji in Ameriki, ki bi se mogli s to katastrofo okoristiti, da izpodbijeta svojega najnevarnejšega konkurenta na daljnem vzhodu. Sovjetska vlada je namreč ponudila Japonski vso moralno in materialno pomoč, ki ji je na razpolago in je pripravljena Japonski kriti hrbet proti njenim konkurentom. Od strani Čičerina je to mojstrska poteza. Sploh sovjetska vlada noče zidati svoje politike po principu carizma na rusko-japonskem antagonizmu, ampak na geslu: »Daljnji vzhod narodom daljnega vzhoda!« v čemen je zapopadena tudi Kitajska.

Anglija dobro uvideva, da mora vsled tega svojo tradicionalno politiko napram Rusiji preokreniti. V Rusiji se je mudila angleška deputacija pod vodstvom F. L. Baldwin, generalnega ravnatelja Baldwinovih tovarn in nečaka ministrskega predsednika. Baldwin je izjavil, da Anglija nujno rabi 500.000 ton žita iz ruske žetve leta 1923., ker mora v svrhu držanja funta napram dolarju kupovati žito v valutno-slabi državi kakor je Rusija, rajši kakor v Ameriki. Rusija pa zato dobi iz Anglije industrijske fabrikate. Ker pa Francija ne sme zaostati za Anglijo, s katero prav povsod konkurira, je navezala gospodarske stike z Rusijo po senatorju de Monzie. Vrhtega jo žene k Rusiji strah pred konkurenco Nem-

čije, ki je poslala v Rusijo svojega bivšega kanclerja dr. Wirtha, kateri je tam baje sklenil velike kupčije.

Tako postaja Rusija čezdalje močnejši faktor svetovne politike. —ski.

VERSKA OBNOVA

NOVA KATOLIŠKA NEMČIJA.

Izmed vseh katoliških prireditev po izobraženem svetu, ki so se letos vršile, pripisujemo največji pomen dnevni nemških katoliških akademičnih društev avgusta meseca v Ulmu. To je bil pojav, ki ne priča samo o bogatem duševnem življenju in delu katoliške Nemčije, marveč mora imeti svoj vpliv na celokupno katolištvo. Tako Nemčija kljub strašnim stiskam, v katerih živi, ostaja središče najbogatejšega katoliškega kulturnega življenja, ki se bo slejkoprej pretakalo po žilah ostalega sveta, ako se nasprotnikom Nemčije ne posreči teh žil sploh popolnoma izpodrezati (knjiželi).

Kaj hoče povojna nemška katoliška mladina, mlada Nemčija? Predvsem duševno obnovo, prevzete duše po bogatstvu katoliških verskih resnic, in življenje, ki peče iz virov katoliške npravstvenosti, univerzalnosti, ljubezni! Sovraži po dobi industrializma ustvarjenega izracionaliziranega, specializiranega, razdvojenega človeka majhnih ciljev, hladnega računarstva, neposvečenega življenja. Pred očmi ji blešči človek srednjeveške kulture: vitez, širokega mišljenja, npravstvenega podviga, verske gorečnosti, kateri vidi vse v luči božjega sveta. Vere ne sprejema mehanično, zgolj razumsko, ampak s celo dušo, jo hoče v sebi do viška razvijati, se sama po njej vzgajati in dvigati, jo spremeniti v motor celokupne kulture; vsa je prevzeta po duhu Cerkve kot vzoru občestvenega življenja, najtesnejše ljubezenske solidarnosti in viru vseh nadnaravnih duhovnih energij. Ona je napredna v najzlahnejšem pomenu te besede, bojevita in odločena premagati staro Nemčijo brezsrčnega kapitalističnega materializma, racionalizma in nacionalističnega paganstva, odedega v lažikrščanski plašč. V službi te visoke ideje stoji danes v Nemčiji ves klerus, vsi laiki, znanost in umetnost katolikov.

Ulmski tečaj se je razlikoval od vseh podobnih prireditev. Predavatelji niso predavali, bili so eno s svojimi slušatelji. Niso nastopali kot teoretiki, marveč kot možje dejanja in pretvarjanja resnic v življenje, tovariši mladih poslušalcev in iskateleji resnice zajedno z njimi. Ni slo ne za bleščajočo retoriko in vnanjo manifestacijo katolištva, ki naj nasprotnikom imponira, ampak za polaganje temeljev obnovljenemu katoliškemu duhovnemu življenju. Smer se razvidi že iz tem: Ildefons Herwegen O. S. B. je obravnaval »bitno podobo katoličanstva«.

Adam isto tvarino z drugega vidika, jezuit Przywara »božanstveni misterij sveta«, duhovnik Guardini »liturgično izobrazbo«, Günter »srednjeveškega človeka«, Grabmann »duševno življenje sv. Tomaža Akvinskega«, Platz »naloge Zapada«, Brauer »katoliškega državljankega in gospodarskega duha«, škof Schreiber »vprašanje verske enotnosti v Nemčiji«, gospa Schüller »vrednost duševnega dela v luči katoliškega ethosa« in Hildebrand o »zakonskem življenju kot sakramentalnem dejju«.

Tečaj je bil poživljen po »delovnih občestvih«, to je po tem, da so se stvorile prijateljske skupine udeležencev, ki so medseboj skupno obdelovale izvestne njim prilagajoče se teme; tudi so se raztezala temata na umetnost, zlasti na glasbeno in upodablajočo; prost Weingartner je ob cerkvenih spomenikih mesteca Wiblingena, kamor se je vršil izlet, udeležence uvajal v dušo južnonemškega baroka. Vsakodnevna božja služba je bila po Lisztovi koralni maši dostojno in umetniško dovršeno povzdignjena; obhajilna miza vsak dan polna ne samo akademikov, marveč ulmskega meščanstva sploh. Bili so tudi drugoverci navzoči, ki črpajo globoke pobude iz novega gibanja.

Razveseljivo dejstvo in znak visoke duševne kulture je, da to verskoobnovitveno gibanje, ki razbija marsikatero tradicionalno formo, objemlje vse katoličane, duhovščino in laike, ne da bi vzbujalo kakšen količjak pomemben odpor. Vsi čutijo, da je potrebno, da je izraz pravega krščanskega duha in da bo krščansko kulturo obogatilo. Franc Terseglav.

DUŠNOPASTIRSKI PROBLEMI VELIKEGA MESTA.

Moderno veliko mesto postavlja dušnega pastirja pred velike probleme in težave. Moderna velika mesta niso zrastle organsko. Tekoči kapital, drdrajoči stroji in gon za dobičkom, oziroma zaslužkom so zmetali skupaj najrazličnejše ljudi, med katerimi ni nobene moralne enote. Stanovanjska mizerija in delo izven doma izpodkopujejo družinsko skupnost. Moralni zakoni, ki na deželi vladajo kot nepisani zakon, v velikem mestu ne veljajo. Za vsako dušo se trgajo stranke, športni klubi, zabavišča. Mesto cerkve zavzemajo velepodjetja in od njih odvisne politične in kulturne organizacije. Prekomerno bogastvo in prekomerna revščina, oba na svoj način človeka demoralizujeta.

Spričo takega položaja je naloga dušnega pastirja modernega vlemesta postala ena najtežavnejših, kar si jih je mogoče misliti. Pesimistu se zdi, kakor da je v vlemestu mogoče ohraniti krščanstvo samo male skupine izbranih, svetu popolnoma tujih duš, ki žive kakor otoki v oceanu splošne pokvarjenosti. In vendar tako ne sme biti! Le cerkev in ravno cerkev mora vlemesčana

iztrgati iz Boga tujega življenja, ga podvreči duhovni avtoriteti in ljudi spojiti skupaj v enoto ljubezni ter socialnega sodelovanja.

V Nemčiji so se v svrhu te naloge osnovala znanstvene dušnopastirske zveze po posameznih škofijah (Wissenschaftliche Pastoralvereinigung des Diözesanklerus), ki prirejajo tečaje po vseh večjih mestih.

Prvi dan se uvajajo udeleženci v znanstveno stran problema. Obravnava se postanek velemesta, njegova sociologija, psihologija domačinov in priseljencev ter njihovo stališče do vere in cerkve. Drugi dan se oriše ideal velikomestnega dušnega pastirja in se obrača pozornost na dve najvažnejši strani njegove naloge: ohranitev velikomestne družine in privlečenje mladine v farno skupnost. Tretji dan se obravnavajo pomožna sredstva, ki so v svrhu pokristjanjenja velikomestnega življenja cerkvi na razpolago, zlasti kako naj duhovnik vzgoji laične dušnopastirske pomočnike, ki naj posežejo tjakaj, kamor duhovnik ne more, ki naj vrnejo cerkvenemu življenju priseljence, potikajoče se in propadajoče, oziroma že propadle elemente, moralne slabiče, brezdomovne in brezoporne. Kako naj podpirajo duhovnika društva in druge organizacije v tem delu?

Ti tečaji prinašajo v velikomestni dušnopastirski problem veliko jasnosti.

(Köln, Volkszeitung, 30. avg. 1923, št. 629.)

MEDNARODNI KATOLIŠKI KONGRES V KONSTANCU.

Drugi teden avgusta t. l. so se v Konstancu zbrali mnogi pristaši krščanske mednarodne lige, ki ima svoje središče v Gradcu. Navzoči so bili Nemci, Francozi, Italijani, Čehoslovaki, Poljaki. Resolucije so zanimive kot izraz tega, za čemer stremi sodobno katolištvo, in problemov, ki se mu danes stavijo.

Jako času primeren je sklep, da naj se izvoli posebna komisija, katera naj na podlagi papežkih misli iz mirovnih okrožnic Benedikta XV. in Pija X., učenja velikih učiteljev cerkve in katoliške tradicije sestavi teze, ki naj pomenijo za katoličane vodivne smernice v mednarodnem življenju, glede miru in vojske, mednarodnega prava itd. ravnotako, kakor pomenijo teze okrožnice Rerum novarum za katoličane vodivne smernice v socialnem vprašanju.

Odbor iz Nemcev in Francozov je po temeljitem posvetu označil popravo po svetovni vojni prizadete škode za potrebno, vendar pa se mora pri udeleževanju reparacij od obeh strani uveljaviti duh krščanske pravičnosti in ljubezni. Tudi se je poudarjalo, da končni in trajni sporazum med Nemčijo in Francijo ni samo politična, ampak v odlični meri verskonravstvena naloga.

Končno je važno, da je kongres apeliral na vse katoliške kroge, da pokažejo polno razumevanje za položaj ročnega proletariata

in duševnih delavcev, ki trpe pod posledicami nekrščanskega kapitalističnega gospodarskega reda. Najbolj pereče misijonsko vprašanje katoličanstva je, da se proletariatu vrne k cerkvi. Predpogoj je obnova pristnega krščanskega mišljenja in praktično izvajanje krščanstva v vsakdanjem življenju.

j. k.

FRIBURŠKI MIROVNI KONGRES.

Se pred mednarodnim katoliškim kongresom v Konstancu se je okoli 1000 katoliških prijateljev mirovne ideje, večinoma Francozi in Nemci, pod duševnim vodstvom Marc Sangnierja zbralo v Friburgu.

Seveda tudi ta kongres ni našel rešitve mirovnega problema, katera bi se mogla takoj realizirati; pač pa je neizmerno pospešil duševni stik med najplemenitejšimi duhovi Francije in Nemčije.

Posebno noto temu kongresu je dala nemška katoliška mladina, ki je nastopila radikalno, z velikim ognjem in smelostjo. Ta mladina pač hoče brez ostanka napraviti konec materialističnemu mišljenju in praksi na vseh poljih, odklanja vsakršne oportunistične kompromise in ne vidi v starih tradicijah ničesar dobrega, kar je seveda enostransko. Zato je njen nastop izzval tupatam nekaj nevolje, toda treba poudarjati, da Nemci popolnoma razumejo njen idealizem.

Glede pacifizma sta se pojavili na kongresu dve struji: ena je bolj svobodomiselnost človečansko orientirana in zabrisuje naravne razlike med narodi; druga, ki je v ogromni večini, priznava osobitosti vsakega naroda in razume pacifizem krščansko-organično. V tem oziru so bila najlepša izvajanja prelata dr. Gießweina, znanega katoliškega kulturnega delavca na Madjarskem. Obsoja se paganski nacionalizem, imperializem in kapitalizem, poudarjajo pa obenem naravne etične pravice vsakega naroda.

Jako strastno se je razpravljalo o vprašanju vojske; Marc Sangnier je po pravici poudarjal nasproti nekaterim ekstremistom (bili so navzoči tudi nekateri protestantski sektanti), da je vojska v obrambo visokih moralnih dobrin naroda npravna dolžnost. Seveda je drugo vprašanje, kako je soditi o moderni iz kapitalističnih motivov izvirajoči in z najhujšimi tehničnimi sredstvi uničevanja delujoči vojski. Ta stvar potrebuje točne formulacije v moralki.

Po splošnem priznanju je prelat Gießwein glede mirovne ideje zadel najboljšo pot. Krščanski pacifizem je odvisen od vzgoje k pravemu krščanstvu, ki mora vzpostaviti že v družini, potem pa v šoli harmonijo krščanskega svetovnega nazora nasproti razdružujočemu modernemu liberalno-kapitalističnemu nazoru. Katoličani bi morali glede vprašanj mednarodnega prava bolj študirati svoja klasična dela: Tomaža, Suarezja, Vittoria, Emmericha Crucé i. dr.

R.

Gospodarska zveza Ljubljana

Prodaja vse potrebščine
za delavca, kmeta in
uradnika

Kupuje vse poljske pridelke
Izdeluje mesne in mlekar-
ske izdelke vseh vrst

Prvo delausko konsumno društvo v Ljubljani

ima bogato izbero manufakture, češke lončene posode, klo-
bukov, usakovrstno špecerijsko blago; v zadružni kleti
na Kongresnem trgu šte. 2 dobro vino po nizki ceni

Frantilne vloge članov obrestuje po 5%
Člani dobe 3% blagovni popust

Pristopnina 10 K, delež 100 K — Prijave sprejema pisarna
na Kongresnem trgu šte. 2 in vse zadružne prodajalne
V Vašem interesu je, da postanete član, članica naše zadruge

Najboljše in najtrpežnejše blago kupite pri
oblačilnici za Slovenijo, r. z. z o. z. v Ljubljani

Prodajalne na drobno

so v Stritarjevi ulici šte. 5 in v hiši
„Gospodarske Zveze“ na Dunajski cesti

Glavno skladišče

je v Ljubljani v „Kresiji“, Lingarjeva
ulica šte. 1, I. nadstropje

Podružnica v Somboru (Bačka), Aleksandrova ulica št. 11

Oglejte si njene zaloge! — Zadržno podjetje! — Svoji k svojim!

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon števil. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Znanstveno banko d. d. v Zagrebu in njeno
podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15,000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje
in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne
knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

Ali imate že zavarovane svoje premičnine in posestva proti požaru? Zavarujte sebe in svojo družino za življenje: Za slučaj smrti, smrti in doživetja otroške dote, pogrebne stroške itd. V poštev prihaja edino le naša domača

UZAJEMNA

ZAVAROVALNICA

LJUBLJANA, Dunajska cesta 17, ki vam nudi največje ugodnosti